

СТРАТЕГИЈА
РАЗВОЈА ШКОЛСКОГ СПОРТА
У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ
ЗА ПЕРИОД 2013-2017. ГОДИНЕ

УВОД

Зашто Стратегија развоја школског спорта у АП Војводини?

Физичко васпитање и школски спорт имају богату традицију у Војводини. Највише заслуга за увођење физичког васпитања у школе и његову популаризацију има велики педагог и просветитељ, др Ђорђе Натошевић (1821-1887). Као директор Српске православне велике гимназије у Новом Саду, Натошевић је већ 1853. године увео редовну наставу физичког васпитања. Предмет је био обавезан за све ученике¹, оцене су биле описне, а ускоро су набављене и потребне гимнастичке справе. Овакво позиционирање школског физичког васпитања, представља јединствен подухват и када се има у виду развој школског физичког васпитања у целом региону (Берар и Милошевић, 2009). Физичко васпитање у војвођанске основне школе почиње да се уводи шездесетих година 19. века. Школске 1862/63. године у сомборској српској основној школи уведена је „гимнастика“, наредне године у Вршцу, а претпоставља се да је настава физичког васпитања тих година била заступљена и у Земуну, Панчеву, Новом Саду, Сремским Карловцима, Великој Кикинди, Суботици, Белој Цркви, Сенти (Берар и Милошевић, 2009). Заузимањем др Ђорђа Натошевића, 1865. године настава физичког васпитање постаје обавезан предмет у српским основним школама. Три године касније, озакоњена је обавезна настава и оцењивање физичког васпитања у свим основним школама (Превишњи Краљевски Рескрипт, 1868). У исто време, физичко васпитање се масовније уводи и у средње школе у Војводини. Реална гимназија у Вршцу је 1863. године увела предмет физичко васпитање, а државна гимназија у Кикинди од 1877. године има посебну гимнастичку дворану. У грађанској школи у Старом Бечеју 1894. године формирана је „Ђачка гимнастичка дружина“. Организована су школска и општинска спортска такмичења, као и међушколски спортски сусрети. У Новом Саду је 1936. године свечано отворено Ђачко игралиште, изузетно уређен спортски и школско-наставни објекат, где су поред редовне наставе физичког васпитања, одржавани тренинзи и такмичења ученика спортиста. Прве бановинске средњошколске игре са слетом и атлетским такмичењима одржане су у Новом Саду, маја 1939. године, уз учешће такмичара из 16 школа Дунавске Бановине (Попов и Башић, 1996).

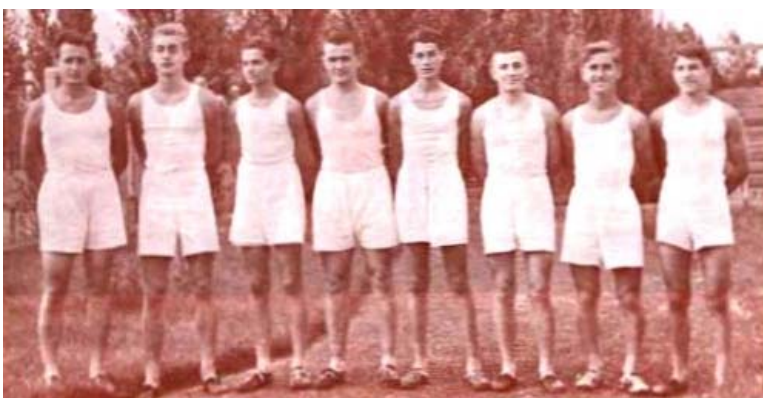
Тачно 30 година касније, 1969. године, покренут је систем школских спортских такмичења у Војводини, популарни СОШОВ (Спортска олимпијада школске омладине Војводине), а 1970. године, у Новом Саду, одржана је прва школска олимпијада.

---

¹ Сви термини употребљени у овом документу који су наведени у мушком роду могу да се користе и у женском роду.

Ђачка гимнастичка дружина у Бечеју

Атлетска екипа Друге мушке гимназије у Новом Саду (1938/39)

На богатој традицији, и у сусрет новим изазовима, развијају се савремено физичко васпитање и спорт у Војводини. Важећа законска регулативе идентификује **спорт као делатност од посебног интереса за Републику Србију**². Спорт обухвата све облике физичке активности који, кроз неорганизовано или организовано учешће, имају за циљ изражавање или побољшање физичке спремности и духовног благостања, стварање друштвених односа или постизање резултата на такмичењима свих нивоа³.

Бављење физичким васпитањем и спортом представља *фундаментално људско право за све*, као и суштински елеменат целоживотног образовања у целокупном образовном систему⁴. У члану 4. Закона о спорту истиче се да *свако има право да се бави спортом*. „Бављење спортом мора бити хумано, слободно и добровољно, здраво и безбедно, у складу са природном средином и друштвеним окружењем, фер, толерантно, етички прихватљиво, одговорно, независно од злоупотреба и циљева који су супротни спортском духу и доступно свим грађанима под једнаким условима, без обзира на узраст, ниво физичких способности, степен евентуалне инвалидности, пол и друго лично својство“.

---

² Закон о спорту, “Сл. гласник РС”, бр. 24/2011

³ Закон о спорту, чл. 3 и European Sports Charter, чл. 2

⁴ International Charter of Physical Education and Sport, 1978

Бављење спортом може оснажити децу и младе, не само са аспекта физичког здравља, већ и када је реч о психо-социјалном развоју, јачању самопоштовања, развоју одговорности, истрајности и сарадничких вештина, усвајању позитивних вредности и бољем школском успеху. Осим тога, бављење спортом представља важно средство превенције ризичних понашања младих, попут пушења, злоупотребе алкохола и дрога, и малолетничке деликвенције. Ангажовање у спорту може кориговати факторе који доприносе деликвентном понашању младих, као што су недостатак позитивних узора, недостатак самодисциплине и досада.

На нивоу локалне заједнице и друштва у целини, спорт може значајно допринети промоцији здравља и превенцији хроничних незаразних болести, развоју образовања деце и младих, родној равноправности и оснаживању жена, може подстаћи инклузију и благостање особа са инвалидитетом, и бити важан фактор у превенцији конфликта и изградњи мира⁵. Резолуција Европског парламента о развоју и спорту (Resolution on Development and Sport) из 2005. године такође наглашава значајне образовне и социјалне функције спорта и његов значај не само за физички развој појединаца, већ и када је реч о промоцији социјалних вредности као што су тимски дух, фер такмичење, сарадња, толеранција и солидарност.

Поред општег интереса у области спорта, Закон о спорту у члану 134. идентификује *потребе и интересе грађана аутономне покрајине* у области спорта, за чије остваривање се обезбеђују средства у буџету аутономне покрајине. Међу овим потребама и интересима, посебно место заузимају:

- промоција и подстицање бављења грађана спортом, посебно *деце, омладине, жена и особа са инвалидитетом*, и
- организовање и одржавање *школских спортских такмичења* на нивоу аутономне покрајине.

Подстицање **школског спорта** може представљати ефективну стратегију промоције и подстицања бављења спортом деце и омладине у Аутономној покрајини Војводини, са свим очекиваним користима по појединце, локалне заједнице и Покрајину у целини. Такође, може допринети омасовљењу спорта и стварању широке базе за развој врхунског спорта. Препознајући значај развоја школског спорта, Покрајински секретаријат за спорт и омладину оформио је Радну групу за израду Стратегије развоја школског спорта у АП Војводини, за период 2013 – 2017. година. За чланове Радне групе именовани су, 16. октобра 2012. године, еминентни стручњаци из области школског спорта и физичког васпитања у Војводини, радећи у оквиру три мини-тима: тим за правни оквир, тим за физичко васпитање и тим за школска спортска такмичења, са циљем прикупљања и израде радног материјала. Радна верзија Стратегије представљена је јавности путем округлих столова, организованих у општинама и градовима АП Војводине, уз учешће представника јединица локалних самоуправа, струковних удружења (професора физичког васпитања, наставника разредне наставе, директора школа) и спортских радника. Уз уважавање њихових мишљења и препорука, на завршној конференцији у Новом Саду, Стратегија добија је

---

⁵ Harnessing the Power of Sport for Development and Peace, 2008

своју коначну верзију, која се упућује на разматрање Влади АП Војводине и усвајање Скупштине АП Војводине.

Стратегија развоја школског спорта доноси се за период од четири године (2013 – 2017), а по њеном усвајању израдиће се Акциони план реализације Стратегије развоја школског спорта у АП Војводини.

Стратегија се односи на развој школског спорта у основним школама на територији АП Војводине. У контексту Стратегије и пратећих докумената, под школским спортом се подразумевају све ваннаставне, слободно изабране физичке/спортске активности ученика за чију понуду и квалитет су одговорне школе. Неке од мера предложених Стратегијом односе се на унапређење школског физичког васпитања, с обзиром да оно представља основу за развој школског спорта и да их повезују заједнички циљеви: допринос целовитом и складном развоју и формирању активног животног стила ученика. Школски спорт, представља, пре свега, проширење и допуну обавезног курикулума (наставног плана и програма, али и свих искустава учења у школи) физичког васпитања у основној школи, али и средство чвршћег повезивања школе и локалне заједнице, укључујући и спортске клубове и савезе.

2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕГИЈЕ

Физичка активност и спорт у функцији јавног здравља

Актуелне процене очекиваног трајања живота нашу земљу сврставају на 76. позицију од укупно 198 рангираних земаља у свету⁶. Према подацима из 2006. године, у Србији је скоро сваки пети становник гојазан (18.6%), сваки трећи становник пуши (33.6%), око 40% свакодневно или повремено конзумира алкохол, а скоро половина становништва има хипертензију (46.5%) (Здравље становника Србије: аналитичка студија 1997-2007, 2008). Упркос евидентним помацама у односу на истраживање из 2000. године, физичка активности становништва је на веома ниском нивоу: чак 74.3% становника Србије није довољно физички активно (мисли се на бављење физичком активношћу три пута недељно). Као и у европском региону, водећи узрок смрти у Србији чине хроничне незаразне болести: више од 85%. У структури морталитета на болести срца и крвних судова отпада 56%, на другом месту се налазе малигна обољења (19%), а током последње деценије значајан пораст бележи и дијабетес као узрок смрти.

Важно је нагласити да *физичка неактивност* представља четврти по значају фактор ризика када је реч о хроничним незаразним болестима, одмах после пушења, хипертензије и високог нивоа шећера у крви⁷. Процењује се да је физичка неактивност главни узрок за отприлике 21-25% канцера груди и дебелог црева, 27% случајева дијабетеса и око 30% исхемијске болести срца (најважније кардио-васкуларно обољење). Физичка активност не само што директно неутралише неактивност као фактор ризика, већ позитивно утиче и на хипертензију, висок ниво шећера у крви и друге факторе ризика.

---

⁶ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2011

⁷ WHO, 2008

У промоцији физичке активности, која је често занемарена када је реч о политикама јавног здравља и опредељеним средствима, морају се планирати различите стратегије, са циљем утицања на поједине делове популације. Глобална стратегија о исхрани, физичкој активности и здрављу⁸ истиче важност *школских политика и програма* које подржавају усвајање навика здраве исхране и физичке активности, обезбеђујући свакодневно физичко васпитање, адекватне објекте и опрему и др. Циљна група у овом случају несумњиво су деца и млади, али не треба занемарити ни ширу промоцију физичке активности у школској и локалној заједници. Развијањем физичког васпитања и школског спорта, може се допринети подизању нивоа физичке активности деце и младих и формирању активног животног стила, што представља значајну корист када је реч о јавном здрављу становништва.

Врхунски спорт у Републици Србији и АП Војводини

Меродавне процене показују да се Србија не налази у светском, па ни европском врху, када је реч о спорту⁹. Ако се посматрају сва релевантна спортска такмичења, Србија се налази на 35. месту у свету, и 19. месту у Европи. Од европских земаља, испред се налазе Русија (на 2. месту), Велика Британија (3), Немачка (5), Француска (6), Италија (7), Шпанија (12), Холандија (14), Шведска (17), Швајцарска (18), Пољска (19), Чешка (20), Украјина (23), Мађарска (28), Аустрија (30), Норвешка (31), Белорусија (32), Финска (33) и Бугарска (34).

Ако се успешност посматра по броју становника, Србија је на 23. месту у свету и 17. месту у Европи. Најуспешнији смо у тенису, стрељаштву, ватерполу, теквонду, пливању, кану/кајаку, атлетици и веслању.

На основу комплексног бодовања успешности на последњим летњим олимпијским играма у Лондону, Србија се нашла на 41. месту од укупно 100 ранжираних земаља (21. место међу европским земљама), а када се успешност процењује према броју становника – на 30. месту од укупно 60 земаља (21. место у конкуренцији европских земаља).

Дакле, и са аспекта развијености врхунског спорта, има много простора за напредовање, а школски спорт би требало да допринесе ширем обухвату деце и младих спортом, стварајући тако основу за елитни спорт.

Физичко васпитање и школски спорт: посебни и повезани

Истраживања показују да је бављење школским спортом позитивно повезано са укупним нивоом физичке активности деце и младих и другим позитивним здравственим понашањима. Бављење школским спортом може утицати на здравствено понашање младих на три начина: 1) обезбеђује значајну количину физичке активности; 2) одвраћа младе од понашања неповољних по здравље и 3) редукује излагање младих неадекватном окружењу које може подстицати ризична понашања¹⁰. Млади

---

⁸ WHO, 2004

⁹ Greatest Sporting Nations, 2013

¹⁰ Patte, Heath, Dowda & Trost, 1996

који се баве спортом мање су склони здравствено ризичним понашањима, имају бољу физичку кондицију, боље навике у исхрани и здравији нутритивни статус, у поређењу са онима који нису укључени у спорт¹¹. Школски спорт и физичко васпитање доприносе образовном постигнућу школе: побољшавају концентрацију, памћење, понашање и школско постигнуће ученика. Бављење школским спортом позитивно утиче на успех у школи, упис на факултет, завршавање средње школе, образовне аспирације, самопоштовање и радну етику младих¹².

Физичко васпитање представља основу школског спорта¹³. Школски спорт и школско физичко васпитање су међусобно повезани многоструким и сложеним везама и међусобно се допуњују, делећи заједничке темељне циљеве: допринос здрављу и складном развоју личности. Физичко васпитање омогућава ученицима да стекну базичне кретне вештине и неопходна знања, формирају позитивне ставове према физичкој активности и спорту, припремајући их за активан начин живота. Бављење школским спортом омогућава деци и младима да кроз такмичења различитог нивоа унапреде своје моторичке компетенције, социјалне вештине и самопоштовање и може представљати прелаз ка бављењу спортом у спортским клубовима, оријентисаним на постизање врхунског спортског резултата.

По много чему, школски спорт има одлике *спорта за све* (ученике). Притом се релације *спорта за све* са врхунским спортом често тумаче теоријом дупле пирамиде: масовност и велики обухват спорта за све дају основу за врхунске појединце, и обрнуто, врхунски спортисти представљају узоре (моделе) и инспирацију за појединце који се укључују у спорт. Што је шира основа пирамиде, тј. што се више људи бави спортом, веће су шансе да појединци достигну врх у такмичарском бављењу спортом. **Основа пирамиде односи се на стицање основних кретних вештина, бављење разноврсним спортским активностима, усвајање основних знања и позитивних ставова према физичкој активности и спорту, и одговара школском физичком васпитању. На следећи ниво, ниво учествовања, прелази један број појединаца, посебно заинтересован за одређене спортове и учествовање у такмичењима на основном такмичарском нивоу. Школски спорт би одговарао овом нивоу спортске пирамиде.** Са сваким следећим нивоом, расте степен ангажованости, спортске специјализације и спортског учинка, а број учесника опада, да би на врху пирамиде било места само за најбоље. Да би се постигла спортска *изузетност*, односно, врхунски спортски резултат, неопходно је поред талента, способности и ентузијазма спортисте, располагати одговарајућом организационом, административном и финансијском подршком, ефективном селекцијом, материјално-техничким условима и врхунским системом тренирања, а од значаја су и други фактори, попут породичног миљеа¹⁴.

---

¹¹ Dowda, Ainsworth, Addy, Saunders, & Riner, 2001

¹² Marsh & Kleitman, 2003; Broh, 2002; Fejgin, 1994; Marsh, 1993; Landers, Feltz, Obermeier, & Brouse, 1978

¹³ Andrews, 1998

¹⁴ Bailey, Collins, Ford, MacNamara, Toms, & Pearce, 2010

Piramida sportskog razvoja

Поменућа схема мора се схватити условно и допунити новим структурама: елитни спорт и спорт за све који чини основу пирамиде, последњих деценија развијају се у различитим смеровима, тако да се мењају и међусобни утицаји и релације. Захваљујући све већој диференцијацији, може се рећи да данас спорт може да свакоме понуди по нешто: различите спортове, различите нивое ангажовања и такмичења, различите нивое организованости. Појединци који не доспеју до врха пирамиде, који одговара врхунском спорту, нису искључени из система: за њих постоје друге опције, попут бављења спортом на нижем нивоу или бављења рекреативном активношћу. Заправо, многи појединци нису мотивисани за бављење врхунским спортом и/или способни за такво ангажовање у спорту, али тиме нису исцрпљене могућности за њихово бављење спортом. Спорт за све и даље остаје „базен“ из кога захвата систем врхунског спорта; што се већи проценат становништва бави спортом, то су веће шансе за освајање олимпијских медаља. Ипак, овој корелацији највише доприноси онај део спортске популације који се спортом бави интензивно, такмичарски и на организован начин¹⁵. Такође, ни врхунски спорт и његови истакнути појединци, не доприносе аутоматски већем бављењу становништва спортом, упркос великој медијској пажњи. У свему овоме, важну улогу имају спортски савези и њихове политике и праксе; добра организација, инфраструктура, обучени тренери, волонтери, политике које циљано подстичу везе између спорта за све и врхунског спорта.

Улога школе у промоцији здравља и спорта

Школски спорт представља незаобилазну карику у промоцији активног начина живота, развоју спорта и врхунског спортског резултата, а оно што школе чини посебно подесним амбијентом за унапређење здравља и спорта у једној средини јесу следеће карактеристике:

- Велики обухват деце

¹⁵ Bottenburg, 2002

Обухват деце основним образовањем у Републици Србији за школску 2010/11. годину износио је 96,11%, а средњим образовањем – 85,11%¹⁶. Обухват деце основним образовањем у АП Војводини, према проценама, је на приближном нивоу. Школска деца и омладина похађају школу око 280 дана у години, а велики део радног дана проводе управо у школи (три до седам сати дневно). С обзиром да је похађање обавезно за сву децу, школе могу обухватити све појединце у популацији без додатних трошкова. Ниједан други систем не нуди такве обухватне капацитете или инфраструктуру ради увођења младих људи у спорт¹⁷.

- Школа има обавезу и одговорност да подстиче све аспекте развоја деце и младих

Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 72/09, 52/11 и 55/13) у члану 4. дефинише као основни циљ образовања и васпитања: „пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета и ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима“.

- У школи раде стручњаци различитих профила

Наставу и друге облике образовно-васпитног рада у школи остварују наставници (учитељи и предметни наставници), док стручне послове обављају психолог и педагог, а зависно од потреба школе и програма који остварује, додатну подршку и стручне послове могу да обављају и социјални радник, дефектолог и др. У делокруг рада стручних сарадника спадају: 1) планирање и програмирање образовно-васпитног рада, 2) праћење и вредновање образовно-васпитног рада, 3) рад са наставницима, 4) рад са ученицима, 5) рад са родитељима/старатељима, 6) рад са директором, стручним сарадницима, педагошким асистентом и пратиоцем ученика, 7) рад у стручним органима и тимовима, 8) сарадња са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе и 9) вођење документације, припрема за рад и стручно усавршавање¹⁸. Имајући у виду њихов делокруг рада, стручни сарадници, несумњиво, могу допринети напорима школе на промоцији физичке активности, спорта и здравог начина живота. Физичко васпитање и спортске тренинге у школи реализују обучени наставници који разумеју развојне потребе деце и младих и фокусирани су на њихов целовит развој.

- Школе сарађују са родитељима и локалном заједницом

Ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања, систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајима обезбеђује ефикасну сарадњу са породицом, као и разноврсне облике сарадње са локалном заједницом и широм друштвеном средином како би се постигао пун склад између индивидуалног и друштвеног интереса у образовању и васпитању.

- Постоје услови за мултидисциплинарне програме

---

¹⁶ Статистички годишњак Републике Србије – образовање, 2012

¹⁷ Harnessing the Power of Sport for Development and Peace, 2008

¹⁸ Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника у образовању, 2012

Школски програм може да садржи елементе интегрисаног учења, односно наставне теме које омогућавају интегрисање наставних садржаја на нивоу ширих области или домена знања. Здравствено васпитање се такође планира и реализује на нивоу целе школе, са циљем утицања на усвајање здравих стилова живота и развијања позитивног, активног односа према здравом начину живота. Стандарди квалитета рада образовних установа садрже и индикаторе који се односе на понуду ваннаставних активности у школи, промоцију здравих стилова живота, програме/активности за развијање социјалних вештина, као и организацију различитих школских активности за ученике у којима свако има прилику да постигне резултат/успех, што све припада мултидисциплинарним, интегришућим програмима школе¹⁹. Школски спорт би могао да буде позициониран на сличан начин.

- Школе располажу одређеним простором и опремом за бављење физичком активношћу и спортом

Постојећи правилници садрже нормативе простора, опремљености и наставних средстава, укључујући и наставу физичког васпитања, посредно и школског спорта²⁰. Поменути нормативи, поред осталог, предвиђају салу за физичко васпитање (у великим школама - две сале), отворене терене, кабинет за наставнике, свлачионице за ученике, прописују справе и реквизите и др. Испуњеност ових норматива обезбеђује добре предуслове за развијање школског спорта.

- Физичко васпитање је обавезан наставни предмет током целог основног и средњег образовања и једини предмет у школском програму који систематски и стручно третира физичку активност

Физичко васпитање је обавезан наставни предмет за све ученике основних и средњих школа у Републици Србији. Заступљен је у свим разредима, а у другом циклусу основног образовања и васпитања, поред обавезног наставног предмета *Физичко васпитање*, постоји и обавезан изборни предмет *Физичко васпитање – изабрани спорт*. Физичко васпитање је једини предмет у школи који ученицима даје могућности за учење моторних вештина, развој физичке кондиције и разумевање физичке активности.

- Физичко васпитање и школски спорт реализују школовани стручњаци

Физичко васпитање у разредној настави, по правилу, реализују учитељи, мада законска регулатива допушта спровођење предметне наставе физичког васпитања почев од трећег разреда основне школе²¹. Наставници физичког васпитања, реализују предметну наставу физичког васпитања у основној и средњој школи, воде школске

---

¹⁹ Стандарди квалитета рада образовно-васпитних установа, 2010

²⁰ Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за остваривање изборних програма образовно-васпитног рада у основним школама, 1987

Правилник о нормативима школског простора, опреме и наставних средстава у основној школи, 1990;

Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за гимназију, 1990;

Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за остваривање плана и програма заједничких предмета у стручним школама за образовне профиле III и IV степена стручне спреме, 1991

²¹ Закон о основном образовању и васпитању

спортске секције и носиоци су школског спорта. Према важећим прописима, за рад у школи неопходно је да поседују одговарајуће образовање на студијама другог степена (мастер). Наставници физичког васпитања добро познају ужу струку и истовремено разумеју развојне потребе деце и младих и усредсређени су на целовит развој ученика.

* * *

Школе окупљају децу и стручни кадар, располажу одређеним објектима и опремом, нуде програме физичке активности (физичко васпитање, физичко васпитање – изабрани спорт, школски спорт, рекреативне активности и др.) и повезују родитеље, локалну заједницу и све актере заинтересоване за добробит деце и младих. То школе квалификује као значајне промотере активног начина живота и бављења спортом.

Значај школског спорта и физичког васпитања препознат је у *Стратегији развоја образовања у Србији до 2020. године* из 2012. године; међу политикама, акцијама и мерама остварења пројектоване визије система образовања, наводи се неопходност организовања целовитог спортског живота школе (поред часова физичког васпитања), који укључује све ученике, у складу са њиховим способностима и склоностима. Такође, у склопу обезбеђивања другачије структуре и временске сатнице школске радне недеље, предвиђа се да ученици имају свакодневно радно време (од 8 до 16 сати) које обухвата редовну наставу, ваннаставне активности, сате за учење и консултовање са наставницима и *обавезне спортско-рекреативне активности*. Различите школске активности доприносе изградњи специфичног и препознатљивог профила школе, а значајан елеменат тог јединственог профила чине и спортске активности.

Савремени приступи школском спорту

Успешни модели школског спорта почивају на јасно дефинисаним циљевима и стратегијама. Неопходна је мрежа за подршку, која укључује читав низ вертикално и хоризонтално повезаних институција и организација из јавног и приватног сектора, локалну и ширу иницијативу, различите пројекте и акције. Кључни фактор одрживости јесте партнерство школе са родитељима, локалном заједницом, спортским клубовима и савезима.

Школски спорт у први план истиче партиципацију и висок ниво активности свих учесника, уз коришћење инклузивних стратегија које свим ученицима омогућавају да доживе успех. Промовише активно учествовање ученика, јер је то и основни разлог због којег се ученици опредељују за школски спорт (желе да вежбају, играју утакмице, буду активни). У школском спорту нагласак није на селекцији; то не значи да он нема важну улогу у идентификацији спортски даровитих и талентованих ученика. Њима је потребно обезбедити додатни изазов, омогућити им да се такмиче за репрезентацију школе (града, округа итд.) и усмерити их у одговарајуће спортске клубове. Допринос школа идентификацији спортских талената посебно је важан у млађем школском узрасту (први циклус образовања), што подразумева отвореност школског спорта и за ученике овог узраста.

Бављење школским спортом треба да буде забавно, пријатно искуство, које укључује игру, дружење, узајамно помагање и, наравно, учење и напредовање у складу са могућностима. Школски спорт одликује балансиран приступ спортском, школском и личном развоју ученика. Важан је и процес (само бављење спортом, напор који се улаже, радост због нечег што се научило), а не само продукт (резултат, освојено место, медаља). Такође, важан циљ тиче се формирања трајног интересовања за бављење спортом, што може допринети бављењу спортским или рекреативним активностима током целог живота.

Школски спорт треба прилагодити деци, јер је циљ да се што више деце укључи у спорт. Деца не морају да се баве верзијом спорта за одрасле (официјелна правила, опрема, такмичења и др.). Тако би се избегли бројни проблеми везани за претеране физичке захтеве, (за децу) сложена правила, превише такмичења, елиминацију, недовољно забаве, такмичарски притисак итд.

Европска повеља о спорту (*European Sports Charter*; 1992, 2001) дефинише низ мера које за циљ имају да сваком појединцу омогуће да учествује у спорту, укључујући и обезбеђивање могућности за све младе људе да имају наставу физичког васпитања и да стекну базичне спортске вештине. Члан 5. ове Повеље односи се на предузимање одговарајућих корака са циљем развоја физичке кондиције, стицања базичних спортских вештина и подстицања бављења спортом младих, посебно:

1. обезбеђујући да су програми и објекти за спорт, рекреацију и физичко васпитање доступни свим ученицима, као и одговарајуће време;
2. обезбеђујући обуку квалификованих наставника у овој области у свим школама;
3. обезбеђујући одговарајуће могућности за наставак бављења спортом након обавезног образовања;
4. подстичући развој одговарајућих веза између школа или других образовних установа, школских спортских клубова и локалних спортских клубова;
5. фацилитирајући и развијајући коришћење спортских објеката од стране школа и локалне заједнице;
6. подстичући климу мишљења где родитељи, наставници, тренери и лидери стимулишу младе људе да редовно физички вежбају;

7. обезбеђујући едукацију из спортске етике за ученике од основне школе па надаље.

Квалитетно физичко васпитање и школски спорт, у контексту Европске повеље о спорту, несумњиво представљају темељ и полазиште целоживотног бављења спортом и физичким вежбањем, а све предложене мере из члана 5. представљају добре смернице за развијање одговарајућих политика које се тичу развоја школског спорта.

Ингеренције Аутономне покрајине Војводине и јединица локалне самоуправе у развоју школског спорта

Актуелни Закон о спорту у члану 143, на следећи начин дефинише школски спорт: „Школски спорт, у смислу овог закона, обухвата организоване наставне и ваннаставне спортске активности у области школског физичког васпитања, укључујући и школска спортска такмичења, које се спроводе у оквиру школског система у складу са наставним планом и програмом, утврђеним у складу са законом“. У истом члану, наведено је да се организовано ваннаставно бављење спортским активностима ученика спроводи кроз школске спортске секције, које организују школе, при чему организоване школске наставне и ваннаставне спортске активности имају приоритет у погледу коришћења школских спортских сала и терена у односу на активности лица изван школе. Према поменутом члану 143, школе, наставници и ученици могу оснивати и одговарајућа школска спортска удружења.

Законом о спорту препознате су потребе и интереси грађана у области школског спорта у аутономној покрајини и у јединицама локалних самоуправа.

У члану 134. дефинисано је да потребе и интереси грађана у области спорта за чије се остваривање обезбеђују средства у буџету *аутономне покрајине* у складу са овим законом су:

- Изградња, опремање и одржавање спортских објеката којима се доприноси развоју спорта на територији аутономне покрајине;
- Промоција и подстицање бављења грађана спортом, посебно деце, омладине, жена и особа са инвалидитетом на територији аутономне покрајине;
- Организација спортских такмичења од значаја за аутономну покрајину;
- Школска спортска такмичења на нивоу аутономне покрајине;
- Спречавање негативних појава у спорту (допинг, насиље и недолично понашање) на нивоу аутономне покрајине и унапређење заштите здравља спортиста;
- Унапређење стручног рада у спорту, као и награде и признања за постигнуте спортске резултате и допринос развоју спорта у аутономној покрајини;
- Прикупљање и дистрибуција података у области спорта од значаја за аутономну покрајину, укључујући периодична тестирања и праћење стања физичких способности, деце, омладине и одраслих на територији аутономне покрајине.

Када је реч о приоритетима *јединица локалних самоуправа* у погледу школског спорта, члан 137. Закона о спорту препознаје следеће потребе и интересе грађана за чије се остваривање обезбеђују средства у буџету јединица локалне самоуправе:

- Подстицање и стварање услова за унапређење спорта за све, односно бављења грађана спортом, посебно деце, омладине, жена и особа са инвалидитетом;
- Изградња, одржавање и опремање спортских објеката на територији јединице локалне самоуправе, а посебно јавних спортских терена у стамбеним насељима или у њиховој близини и школских спортских објеката, и набавка спортске опреме и реквизита;
- Организација спортских такмичења од посебног значаја за јединицу локалне самоуправе;
- Предшколски и школски спорт (рад школских спортских секција и друштава, општинска, градска и међуопштинска школска спортска такмичења и др.);
- Рационално и наменско коришћење спортских сала и спортских објеката у државној својини чији је корисник јединица локалне самоуправе, кроз одобравање њиховог коришћења за спортске активности и доделу термина за тренирање учесницима у систему спорта и др.

Јединице локалних самоуправа представљају један од најзначајнијих и незаобилазних ресурса у уређењу функционисања и реализацији свих стратешких циљева и начела система спорта у Републици Србији, укључујући и систем школског спорта. Оне су, према члану 142. Закона, *дужне да у року од шест месеци, а најкасније у року од годину дана, од усвајања Стратегије развоја спорта у Републици Србији, утврде програм развоја спорта на својој територији, у складу са Стратегијом.*

Јединица локалне самоуправе преко својих органа уређује ближе услове, критеријуме и начин и поступак доделе средстава из свог буџета, начин јавног објављивања података о предложеним програмима за финансирање, одобреним програмима и реализацији одобрених програма. Као што је већ истакнуто, приоритетни програми којима ће се бавити локалне стратегије развоја спорта и који ближе одређују потребе грађана су: подстицање и стварање услова за унапређење *спорта за све* (посебно бављење спортом деце, младих, жена и особа са инвалидитетом); *изградња, одржавање и опремање спортских објеката, посебно јавних терена и школских спортских објеката; предшколски и школски спорт, рад школских спортских секција и друштава, општинска, градска и међуопштинска спортска школска такмичења.*

Израда локалне стратегија спорта подразумева:

1. Примену одредаба Закона о спорту;
2. Примену свих стратешких начела Националне стратегије развоја спорта (спортска инфраструктура, врхунски и такмичарски спорт, школски спорт, спорт за све и спорт лица са посебним потребама);
3. Уважавање специфичности локалне самоуправе (израда анализе спорта на локалном нивоу, укључујући анализу спортских организација, стручних и инфраструктурних ресурса, географског положаја и др; одређивање и

дефинисање приоритета у развоју спорта на локалном нивоу; одређивање носилаца спорта на локалним нивоу);

4. Израда и примена Правилника о категорисању спортских организација, као и Правилника о финансирању спортских организација са територије локалне самоуправе;
5. Јачање и стратешко позиционирање спортских капацитета на локалном нивоу (формирање спортског савеза општине/града, израда база података спортских организација, спортских стручњака, спортских манифестација и програма; обезбеђивање транспарентности у раду као и доступности информацијама значајним за унапређење и функционисање спорта на локалном нивоу);
6. Институционално повезивање свих нивоа власти и невладиних организација у циљу унапређења спорта.

Значај јединица локалне самоуправе у развоју школског спорта препознаје и *Национална стратегија за младе из 2008. године*. Бављење младих спортом, наиме, представља важан специфичан циљ ове стратегије, укључујући обезбеђивање услова за бављење спортским активностима у локалној заједници (школски спорт, спорт за све), подршку учешћу младих у спортским и рекреативним активностима у свим узрастима и на свим нивоима, и институционализацију и развијање школског спорта.

Концепт активних школа и школски спорт

Препорука Савета Европе у вези са афирмацијом физичког васпитања и спорта за децу и омладину у свим европским државама²² упућује на потребу развијања школе као места, у којем се промовише здравље на свим нивоима. Физичко васпитање треба да буде суштинска компонента курикулума, уско повезана са осталим школским предметима. Улога школе као центра за едукацију о здравом начину живота треба да буде наглашена и обогаћена, наводи се у поменутој Препоруци. Такође, важно је да школе утичу на децу и омладину да што више слободног времена проводе у бављењу спортско-рекреативним активностима. Европска Комисија у Белој књизи о спорту²³ најавила је увођење европског признања школама које су активно укључене у подршку и промоцију физичке активности у школском окружењу.

Концепт активних школа уважава концепт школа које промовишу здравље²⁴ и карактерише их усмереност на целу школу. Осамдесетих година протеклог века, Светска здравствена организација направила је заокрет у схватању промоције здравља: са понашања појединца нагласак је преусмерен на развој здравог окружења²⁵. Принципи Отавске повеље примењени су на школску средину, резултирајући концептом школа које промовишу здравље. Уместо традиционалног приступа здравственом васпитању, овај концепт подразумева широк захват различитих аспеката живота и функционисања школе у целини, који могу имати утицаја на стварање здравог школског амбијента за учење и развој свих ученика. Према Светској здравственој организацији, ХПС представља „школу која непрекидно јача своје капацитете здраве

---

²² Recommendation of the Committee of Ministers..., 2003

²³ White paper on sport, 2007

²⁴ Health Promoting School, skr. HPS

²⁵ Ottawa Charter for Health Promotion, 1986

средине за живљење, учење и рад“²⁶. Заједнички оквир постојећих модела ХПС, утемељен на принципима Отавске повеље, укључује следеће елементе: школску средину, школски курикулум и релације школе са родитељима и заједницом²⁷. Постојећи докази сугеришу да се и образовни и здравствени исходи побољшавају ако школа користи овакав приступ, такође, да је ефективнији од појединачне интервенције²⁸. Анализа Светске здравствене организације у вези са ефективношћу ХПС приступа, показује да су мултифакторске интервенције, посебно оне које укључују промену школске средине, ефективне када је реч о физичкој активности и здравој исхрани²⁹. У ствари, међу најефективније ХПС програме спадају *они који промовишу физичку активност*, здраву исхрану и ментално здравље. На основу прегледних студија, Shepherd и сар. (2002) препоручују мулти-компонентне интервенције за промоцију здравља младих, наводећи да приступ усмерен на целу школу може бити посебно ефикасан за промоцију физичке активности код адолесценткиња. Timperio, Salmon i Ball (2004), такође на основу постојећих евалуационих студија интервентних програма везаних за физичку активност, закључују да су мултидимензионални модели школских интервентних програма најефективнији.

3. МИСИЈА И ВИЗИЈА ШКОЛСКОГ СПОРТА

Мисија школског спорта је да свим ученицима, без обзира на узраст, пол, способности и друге разлике, омогући учествовање и уживање у развојно прикладним спортским активностима у безбедном окружењу, и тако допринесе физичком и менталном здрављу, развоју и образовном постигнућу ученика, подстакне бављење спортом у школи и заједници, и допринесе формирању активног животног стила.

Кључне вредности и принципи на којима почива ова стратегија односе се на:

- једнакост и исте шансе свих ученика када је реч о праву на бављење квалитетним физичким васпитањем и школским спортом;
- важност редовног бављења физичком активношћу/спортом за физичко и ментално здравље и развој деце и младих, као и њихово школско постигнуће;
- важност омасовљавања спорта и јачања веза између школског спорта и других видова спорта;
- важност школског спорта за повезивање школе, родитеља и локалне заједнице, са циљем унапређења образовно-васпитне ефикасности школе.

---

²⁶ Report of a WHO Expert Committee on Comprehensive School Health Education and Promotion, 1997

²⁷ Barnekow et al., 2006

²⁸ St Leger, Young, Blanchard, & Perry, 2010

²⁹ What is the evidence on school health promotion, 2006

Визија. Школски спорт треба да допринесе унапређењу јавног здравља, образовној ефективности и развоју инклузивног друштва, као и омасовљењу и развоју спорта у Војводини.

4. АКТУЕЛНО СТАЊЕ (ИЛИ КОНТЕКСТ СТРАТЕГИЈЕ)

Школска деца и млади у Војводини

Школске 2011/2012. године основним образовањем у АП Војводини било је обухваћено укупно 154.214 ученика, а средњим образовањем – 72.106 ученика (Информација о основном образовању и васпитању ученика са посебним освртом на образовање припадника националних мањина у АП Војводини у школској 2011/2012. години; Информација о средњем образовању и васпитању ученика са посебним освртом на образовање припадника националних мањина у АП Војводини у школској 2011/2012. години). Укупно око 226.000 ученика у образовном систему, што чини 11% становништва Војводине, има обезбеђено организовано бављење физичким/спортским активностима кроз обавезну наставу физичког васпитања, ваннаставне и ваншколске активности, укључујући и школски спорт. Постоји дугорочан тренд опадања броја ученика и броја одељења; у односу на претходну годину, број ученика је смањен за 1.17% када је реч о основним школама, односно, за 1% када је реч о средњем образовању. Просечан број ученика у одељењу основне школе је 20, а у средњим школама – 24. Основне и средње школе у АП Војводини, њих укупно 346, односно, 131, представљају кључне актере школског спорта у Војводини.

Школске 2012/13. године, индивидуални образовни план за ученике са сметњама у развоју остварује се у 230 редовних обавезних основних школа на територији 44 локалне самоуправе, за укупно 1988 ученика. Број ученика са ИОП-ом је за 15.69% мањи него претходне школске године. Посебне основне школе или посебна одељења при редовним основним школама, похађа укупно 2300 ученика са сметњама у развоју. Број ученика у основним школама за ученике са сметњама у развоју је смањен за 11.67%.

Три проблема највише брину младе у Србији: мало занимљивих места за изласке (46% испитаника), недостатак слободног времена (41%) и *досада* (35%). /Свакодневица младих у Србији, 2007/. Готово 20% младих испитаника изјаснило се да тешко излази на крај са потиштеношћу и депресијом, а још толико испитаника суочава се са проблемом усамљености.

Према Информацији о учесталости и чиниоцима ризичног понашања код младих у АП Војводини (2010), ученици основних и средњих школа у Војводини примењују различите форме агресивног понашања, али су такође изложени и виктимизацији. За младе је карактеристично неконструктивно провођење слободног времена и преузимање различитих ризичних понашања. Скоро половина основаца (ученика седмог и осмог разреда) и 40% средњошколаца изјаснила се да примењује различите форме вербалне агесије, док физичког агесији прибегава једна трећина ученика основне школе и 16% ученика средње школе. Интернет дружење (нпр. Facebook) је најзаступљенији вид неконструктивног провођења слободног времена, чак три четвртине средњошколаца виртуелно се дружи барем једном недељно. Следе играње компјутерских игрица и лутање са друштвом (више од 40% основаца и средњошколаца).

Гледање тв и играње игрица на рачунару заступљени су већ у предшколском и млађем школском узрасту (Тубић и Ђорђевић, 2009). Предшколци у просеку гледају телевизију 83 минута, а ученици нижих разреда основне школе – 91 минут. Сваки шести основац прати телевизијски програм више од два сата дневно; нешто више од четвртине ученика гледа телевизију 31-60 минута дневно, а по 20% ученика гледа телевизију 61-90 минута, односно, 91-120 минута дневно. Подаци из европских земаља, показују да предшколци/деца школског узраста у просеку гледају телевизију од 106 до 192 минута дневно (Brettschneider, & Naul, 2004). Што се тиче играња игрица, предшколци се у просеку играју 29 минута дневно на рачунару, а основци 40 минута дневно. Иако 36% ученика овог узраста још не користи рачунар да би се играло, око 50% ученика се игра на рачунару између 30 и 90 минута дневно. Девојчице више гледају телевизију, а дечаци се више играју рачунарских игрица. Коришћење медија повезано је са високим нутритивним уносом (Brettschneider, & Naul, 2004) и може индиректно допринети неадекватној ухрањености деце и младих.

Злоупотреба психоактивних супстанци, иако присутна већ у вишим разредима основне школе, нагло расте у средњој школи. У узорку основаца, око 15% ученика конзумира алкохолна пића, док тај проценат код средњошколаца достиже више од 53%. Пушење је код основаца заступљено са фреквенцијом од 3%, а код средњошколаца са цц 25%. Коришћење марихуане у средњошколском узрасту (4.7%) израженије је него пушење у основној школи. Сумња на поремећај исхране регистрована је код 10% основаца и средњошколаца (више код ученица). Истраживање је показало да су категорије ризичних понашања међусобно повезане, тј. да склоност ка једној форми ризичног понашања углавном бива праћена и другим облицима ризичног понашања.

У просеку, данас девојчице и дечаци из Србије пуше подједнако, у истом броју као њихови вршњаци из Европе, док је општа стопа конзумирања алкохола нешто виша од европског просека.

Префериране активности слободног времена код војвођанских средњошколаца су слушање музике (90%), затим дружење (78.5%) и изласци (74.5). Већина испитаника задовољна је начинима провођења слободног времена. Када је реч о активностима које би школа могла да понуди ради креативног коришћења слободног времена, највећи број ученика (54%) сматра да би у школе требало увести додатне садржаје у виду *спортских активности*. По мишљењу средњошколаца у Војводини, најзначајнија препрека за квалитетно провођење слободног времена је недостатак новца (Петровић и Зотовић, 2010). Информација о степену активизма средњошколаца у АП Војводини (2012) потврђује да високе чланарине представљају значајну баријеру за веће укључивање младих у спортске клубове.

Школски спорт би требало да омогући ученицима да без додатних трошкова, или по привилегованим ценама, у познатом школском амбијенту, креативно искористе своје слободно време. Постоји докази да бављење спортом може представљати протективни фактор када је реч о преузимању здравствено ризичних понашања. Такође, доприноси менталном здрављу младих.

Млади у Војводини, убедљиво највише су заинтересовани за укључивање у пројекте у области спорта (52%), док је интересовање за друге области, попут здравља, културе, безбедности и људских права и др. присутно код 25 до 29% испитаника.³⁰

Било би добро искористити заинтересованост младих за волонтерско укључивање у пројекте из области спорта, укључујући и школски спорт.

Бављење спортом и физичком активношћу деце и младих у Војводини

Истраживање на узорку 1624 ученика, узраста од 7 до 15 година, из већих војвођанских места (Нови Сад, Сомбор, Бачка Паланка, Зрењанин, Сремска Митровица), показало је да се код оба пола може уочити тренд опадања броја ученика који се свакодневно баве физичком активношћу. Између девојчица и дечака истог узраста, значајне разлике у недељној физичкој активности појављују се почев од 10. године, дакле са уласком у доба ране адолесценције. Притом, дечаци се у већем проценту свакодневно баве физичком активношћу од девојчица. Код дечака у посматраном узрасту (7 до 15 година) удео испитаника који су свакодневно физички активни барем 30 минута достиже 50% само у узрасту 12-13 година (52.7%), док се у другим узрасним групама креће од 36 до 46%. Код девојчица је ситуација још неповољнија: од 38% код девојчица узраста 8-9 година до 13% у најстаријој узрасној групи; другим речима тек свака осма девојчица у 8. разреду активна је сваког дана.³¹

На узорку новосадских ученика 5. и 7. разреда основне школе, добијени су резултати који показују да се 63% ученика бави организовано спортом, при чему се дечаци у значајно већем проценту баве спортом у спортским клубовима у поређењу са девојчицама (71% према 54%). Највише дечака се бави фудбалом, следи кошарка, па одбојка (спортске игре). Код девојчица, упадљиво највеће интересовање постоји за одбојку (скоро свака друга девојчица која се бави спортом, бави се одбојком), следе плес и пливање. Анализа спортова којима се баве испитаници, показује да постоје родно специфичне преференције кад је реч о избору спорта у основној школи. Такође, дечаци се баве широм лепезом спортова, него девојчице. Дечаци позитивније вреднују своје спортске компетенције, више воле да се такмиче и пореде са другима у спорту и више воле интензивније физичке активности.³²

Још једно новије истраживање на репрезентативном узорку ученика виших разреда основних школа са територије града Новог Сада³³ показало је да се спортом у спортском клубу бави 58% ученика, док се 42% не бави организовано спортом. Статистички значајно виши проценат дечака бави се спортом у спортском клубу – 70% према 45% девојчица. Међу ученицима који тренирају у спортском клубу, већина тренира 3 пута недељно по 1 сат (34%), мада има и испитаника који су навели да тренирају 16-21 сат недељно. Што се тиче организованог бављења рекреативним активностима ван школе, мање од трећине ученика (28%) вежба у одговарајућем клубу (аеробик, теретана, фолклор, планинарење, плесна школа итд.). Значајно виши проценат девојчица се организовано бави рекреацијом (38% према 19% дечака). Само 12% испитиваних ученика укључено је у рад школских спортских секција.

---

³⁰ Информација о степену активизма средњошколаца у АП Војводини, 2012

³¹ Ђорђевић и Матић, 2008

³² Ђорђевић и Крнета, 2007

³³ Ђорђевић, 2009

Могућности за бављење спортом у школи нису довољно искоришћене. Постоји родни образац када је реч о преференцијама за бављење спортом (такмичарски, рекреативни) и врстом спорта, и о томе се мора водити рачуна код планирања спортских активности у школи.

Највећи број средњошколаца у Србији (39%) не бави се уопште спортом, 37% се рекреативно бави спортом, а 24% тренира неки спорт.³⁴ Дечасти се више баве спортом него девојчице, ученици гимназија се више баве спортом него ученици средњих стручних школа. Просечан средњошколац проведе мање од 5 сати недељно бавећи се спортом, на организован начин или рекреативно. Висок проценат испитаника као разлог за небављење спортом наводи да немају довољно слободног времена (45%), односно, да их спорт не интересује (23%), док 6% младих наводи недостатак новца као разлог. У исто време, средњошколци показују интересовање за спорт у виду праћења спорта у дневним новинама, на ТВ и посета утакмицама. Око 14% средњошколаца иде на спортске секције у оквиру школе (14%), што спортске секције чини и најпопуларнијим школским активностима.

На узорку од 4000 војвођанских средњошколаца добијени су нешто повољнији подаци о бављењу спортом: 31% испитаника изјаснило се да је члан спортског клуба, наспрам 68% испитаника који су негативно одговорили на ово питање.³⁵

Неколико новијих истраживања релизованих на узорцима наших ученика потврдило је да бављење спортом може имати значајне користи по ментално здравље, у виду израженијег просоцијалног понашања, мање агресивности и позитивнијег селф-концепта деце и младих који се баве спортом у поређењу са вршњацима-неспортистима.³⁶

Образац физичке активности деце и младих у Србији се подудара са обрасцем физичке активности вршњака у Европи³⁷: дечасти су активнији од девојчица, а са узрастом ниво физичке активности опада. Такође, дечасти су више укључени у организовани спорт и преферирају интензивније активности, док девојчице предност дају неформалним или рекреативним видовима активности. Студија животних стилова деце и младих у Европи, потврдила је да су спортске активности и здрава исхрана позитивно повезани, док је седентарно понашање повезано са нездравом исхраном.

Физички раст и развој, постурални и моторички статус деце и омладине у Војводини

Према подацима истраживања здравља становништва Србије из 2006. године, 38.3% деце и омладине узраста 7 до 19 година у Србији је било нормално ухрањено, у категорији предгојазних је 36.2% деце и омладине, док је гојазне деце и омладине – 18.3%. Најмање је потхрањене деце и омладине – 2.3% (Здравље становништва Србије: прегледна студија 1997-2007; 2008). Пораст броја умерено гојазне и гојазне деце у

---

³⁴ Свакодневица младих у Србији, 2007

³⁵ Информација о степену активизма средњошколаца у АП Војводини, 2012

³⁶ Гашић-Павишић и Јањетовић, 2007; Лазаревић, Радисављевић и Милановић, 2008; Ђорђевић и Тубић, 2008; Тубић, Ђорђевић и Почек, 2012.

³⁷ Brettschneider, & Naul, 2004

односу на истраживање из 2000. године, може се објаснити лошим навикама у исхрани и недовољном физичком активношћу, и представља значајан јавно-здравствени проблем.

У истој студији, наводе се подаци из 2007. године који се односе на резултате систематских прегледа ученика основних и средњих школа: деформације кичменог стуба констатоване су код 10.2% основаца и 17.5% средњошколаца, деформације грудног коша имало је 2.8% основаца и 2.7% средњошколаца, док су деформитети стопала регистровани код 13.9% основаца и 8.4% средњошколаца (Здравље становништва Србије: прегледна студија 1997-2007; 2008). У посматраном десетогодишњем периоду (1997-2007) у обе популације дошло је до пораста деформитета кичменог стуба. Истраживање на великом узорку војвођанских предшколаца и ученика нижих разреда, показало је да се постурални статус погоршава са од 4. до 11. године живота, тако да деца узраста 11 година имају најлошије држање тела. Овај тренд се нарочито односи на следеће сегменте тела: глава, лопатице, кичма и стопала.³⁸

Истраживање Републичког завода за спорт и спортску медицину из 2009. године указало је на диспропорцију у физичком развоју и физичким способностима деце у Србији.³⁹ У поређењу са мерењем из 1995. године, дечаци основношколског узраста су у просеку виши од својих вршњака за 3%, а девојчице за 2.5%, али је телесна маса повећана за чак 14% код дечака, односно, 11% код девојчица. Индекс телесне масе (БМИ), који је показатељ ухрањености, такође је повећан, код дечака за 7.3% и код девојчица за 5.6%. У поређењу са резултатима деце истог узраста из других европских земаља, наши основци имају натпросечне вредности када је реч о показатељима физичке развијености (телесна висина, телесна маса). У исто време, резултати моторичког тестирања батеријом ЕУРОФИТ, позиционирају резултате наших испитаника *испод* европског просека у већини тестова.

Сличне развојне тенденције уочене су и истраживању Покрајинског завода за спорт и медицину спорта из 2010. године, реализованог на узорку новосадских ученика 1. до 8. разреда основне школе. Иако виши и тежи у односу на претходна мерења, у поређењу са вршњацима из Европе, новосадски ученици и ученице средњег школског узраста (11-14 година), постигли су у већини моторичких тестова исподпросечне вредности. Боље резултате имали су само у тестовима за процену равнотеже и снаге стиска шаке.

Фактори ризика за настајање кардиоваскуларних болести код младих људи праве кластер, који је снажно повезан са ниским нивоом физичке активности и физичке кондиције.⁴⁰

Три главна узрока прекомерне тежине и гојазности су: генетска предиспозиција, висок унос енергије и ниска потрошња енергије. Драматичан пораст заступљености гојазности код деце и младих може се најпре довести у вези са срединским факторима, при чему све израженији седентарни начин живота вероватно игра кључну улогу.⁴¹ У исто време, социјални и културни миље, као и непосредно физичко окружење,

---

³⁸ Бала, Ђорђевић, Сабо и Поповић, 2007

³⁹ Физичка развијеност и физичке способности деце основношколског узраста, 2009

⁴⁰ Brettschneider & Naul, 2004

⁴¹ Brettschneider & Naul, 2004

представљају важне корелате физичке активности младих,⁴² што је посебно значајно, јер се на њих може утицати у већој мери него на поједине биолошке, демографске или психолошке карактеристике. Стварање адекватног школског миљеа (физичког и социјалног) може допринети подстицању физичке активности деце и младих, и ту важну улогу има подстицање физичког васпитања и школског спорта, као и других мера које доприносе да здрави избори младих, укључујући и физичку активност, буду за њих лакши и једноставнији избори.

Позиције и карактеристике физичког васпитања у нашим школама

Према актуелним наставним плановима и програмима, физичко васпитање у основној школи егзистира као *обавезан наставни предмет* у првом циклусу (1-4. разред основне школе), односно, као *обавезан наставни предмет* и *обавезан изборни предмет* у другом циклусу (5 – 8. разред). Од 1-4. разреда основне школе, физичко васпитање је заступљено са три часа недељно, а наставу реализују учитељи. Иако актуелни правилници назначавају могућност да наставу физичког васпитања у 3. и 4. разреду реализују предметни наставници-специјалисти за физичко васпитање, та опција је у свакодневној пракси укинута услед стриктне примене законске регулативе која се односи на финансирање буџетских установа.

Наставу физичког васпитања од 5. до 8. разреда основе школе реализују искључиво предметни наставници – специјалисти за физичко васпитање, и то се односи како на физичко васпитање као *обавезан наставни предмет* (са фондом од 2 часа недељно), тако и на физичко васпитање-изабрани спорт (*обавезан изборни предмет*, заступљен са 1 часом недељно).

Ако се посматра укупан недељни и годишњи фонд часова физичког васпитања (*обавезан наставни предмет* + *обавезан изборни предмет*), може се констатовати да се физичко васпитање са три часа недељно налази на трећем месту, одмах иза матерњег језика и математике. Са три часа или 135 минута недељно током читавог основног школовања, физичко васпитање је у актуелним наставним плановима и програмима у Србији, односно, Војводини, заступљено изнад просека од 109 минута у Европској Унији.⁴³

Што се тиче циљног усмерења физичког васпитања, у актуелним прописима наводи се да је *циљ физичког васпитања да разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно-образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавшавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада*. У светлу савремених приступа физичком васпитању, позитивно је што постојећа дефиниција циља физичког васпитања наглашава садејство са другим образовним областима и утицање на сва три развојна домена (психо-моторни, когнитивни и афективни). Недостаци се, несумњиво, огледају у чињеници да актуелно циљно одређење физичког васпитања недовољно

---

⁴² Sallis, Prochaska & Taylor, 2000

⁴³ Hardman, 2007

експлицитно указује на допринос физичког васпитања формирању здравог начина живота.

Поред фонда часова, наставни планови и програми прописују и облике рада, односно наставне садржаје када је реч о физичком васпитању као обавезном наставном предмету од 1. до 8. разреда основне школе. Слично као у другим европским земљама, и код нас физичко васпитање карактеришу, пре свега, традиционални садржаји: спортске игре (фудбал, рукомет, кошарка, одбојка), вежбе на справама и тлу и атлетика. За поменуте тематске целине, планира се по, практично, једна трећина од укупног броја часова на годишњем нивоу. За садржаје из плеса и ритмичке гимнастике, предвиђено је свега неколико часова.

Анализа актуелног стања и перспектива физичког васпитања у ЕУ⁴⁴ показује да у програмима доминирају спортске игре, гимнастика и атлетика, што је случај и код нас. Међутим, емпијско истраживање⁴⁵ потврдило је да веома мали проценат основних школа у Србији у потпуности реализује предвиђене програмске целине; примера ради, ниједна анкетирана школа није у потпуности реализовала садржаје из ритмике, садржаје из гимнастике у потпуности је реализовало 15% школа, из одбојке – 16%, рукомета – 19%, из атлетике – 30% школа итд. Висок проценат ученика не воли да вежба оно што је програмом предвиђено: ученици не воле вежбе на справама и тлу (23%), вежбе обликовања (20%), атлетику и пењање по справама (по 18%) и игре без лопте (13%).⁴⁶ Само 13% ученика, односно, 22% ученица из истог истраживања, не би ништа мењало у постојећем наставном плану и програму.

Флексибилност постојећег законског оквира, односно, могућност излагања у сусрет конкретним и специфичним потребама ученика и локалне средине, огледа се у могућности планирања и реализације тзв. курсне наставе (нпр. пливања, стоног тениса, веслања, клизања и сл.). Ова могућност се у пракси недовољно користи.

Да је настава физичког васпитања само делимично корисна за ученике основне школе сматра више од трећине анкетираних ученика 5. разреда, још 8% сматра да није корисна, а 6% испитаника није могло да оцени корисност физичког васпитања за ученике.⁴⁷ На питање да ли настава физичког васпитања обезбеђује знања из појединих спортова за бављење тим активностима у слободно време, 37% испитаника определило се за одговор „веома много“, 34% - „осредње“, 13% - „мало“ и по 8% - „веома мало“ и „нимало“. Једно новије истраживање реализовано на узорку ученика 5. и 7. разреда основне школе (Ђорђевић и Тумин, 2008), показало је да чак 73% испитаника сматра да су часови физичког васпитања једнолични и досадни. Скоро 80% испитаника желело би више информација о значају појединих вежби, здравој исхрани, самосталном вежбању и сл. Више од половине испитаника оцењује да има превише такмичарских активности.⁴⁸ Хардман на основу стања у ЕУ, с пуним правом истиче да се курикулум школског физичког васпитања и његова реализација морају концептуално и контекстуално преиспитати и повезати са оним што се дешава изван и након школе.

Физичко васпитање – изабрани спорт

Физичко васпитање – изабрани спорт је обавезан изборни предмет, који се реализује од 5. до 8. разреда основне школе. Замишљено је да се ученици, на нивоу одељења, опредељују за један од најмање четири понуђена спорта (два колективна и

---

⁴⁴ Hardman, 2007

⁴⁵ Раич, 1998

⁴⁶ Радовановић и Милошевић, 2006

⁴⁷ Радовановић и Милошевић, 2006

⁴⁸ Ђорђевић и Тумин, 2008

два индивидуална). Спорт за који се већина ученика определи, јесте спорт који ће се реализовати у склопу обавезног изборног предмета. На пример, школа понуди ученицима рукомет, кошарку, гимнастику и стони тенис; ако се већина ученика у одељењу определи за кошарку, ученици похађају предмет Физичко васпитање – кошарка. Физичко васпитање као обавезан изборни предмет има изразито *спортско усмерење*; према важећим правилницима, нагласак је на задовољавању интересовања ученика и њихових потреба за стицањем знања у одабраном спорту, развијању способности за бављење спортом и стварању трајне навике за бављење спортом и учешћем на такмичењима. Код планирања физичког васпитања као обавезног наставног предмета, мора се имати у виду за који спорт су се ученици определили у склопу физичког васпитања као обавезног изборног предмета, што знатно усложњава процес планирања. Часови ова два предмета су у распореду, посебно се воде у школском дневнику, а ученици се оцењују нумеричким оценама, посебно за оба предмета. Изборни карактер предмета физичко васпитање – изабрани спорт, у пракси је често компромитован, јер из организационо-техничких и других разлога, наставници намећу ученицима свој избор (нпр. сва одељења петог разреда имају рукомет као изабрани спорт, шести разреда похађају предмет Физичко васпитање – кошарка и сл.). Часови предмета Физичко васпитање - изабрани спорт могу се организовати на начин који највише одговара могућностима школе (редован распоред часова; супротна смена; на школским или изнајмљеним спортским вежбалиштима). Наставни програм за предмет Физичко васпитање - изабрани спорт сачињава предметни наставник. Наставник физичког васпитања у истом одељењу обавезно реализује два редовна часа физичког васпитања и један час физичко васпитање - изабрани спорт.

Према подацима из Извештаја о стању у образовно-васпитним установама у Србији у вези са школским спортом из 2008. године, као изабрани спорт у војвођанским основним школама најчешће се појављује одбојка (у свим окрузима), следе кошарка, рукомет и мали фудбал/велики фудбал. Иако су вежбе на справама и атлетика обавезни наставни садржаји током све четири године предметне наставе (В до ВИИИ разред), неупоредиво мање су заступљени као изабрани спорт: посматрано по окрузима, гимнастика и атлетика су заступљени у 1 до 5 школа, док је одбојка заступљена у 24 до 43 школе, кошарка у 15 до 34 школе итд.).

Други организациони облици рада

Поред редовних часова, који су у распореду, предвиђено је да се реализују и други облици рада (ванчасовне и ваншколске активности), као што су: упућивање ученика на самостално вежбање, корективно-педагошки рад, слободне активности, кросеви, логоровање, зимовање, спортске активности од значаја за друштвену средину, школска и друга спортска такмичења, приредбе и јавни наступи.

Реализација курсних облика наставе, односно спортске активности од значаја за друштвену средину, занемарена је у свакодневној пракси. Из фонда часова за заједнички програмски садржај школа може да планира 12 часова за ону спортску активност која није обухваћена заједничким програмом, а за коју средина у којој школа живи и ради има интереса (стони тенис, борилачки спортови, веслање, кајак). У постојећим правилницима, наглашено је да се ова активност планира за ученике од

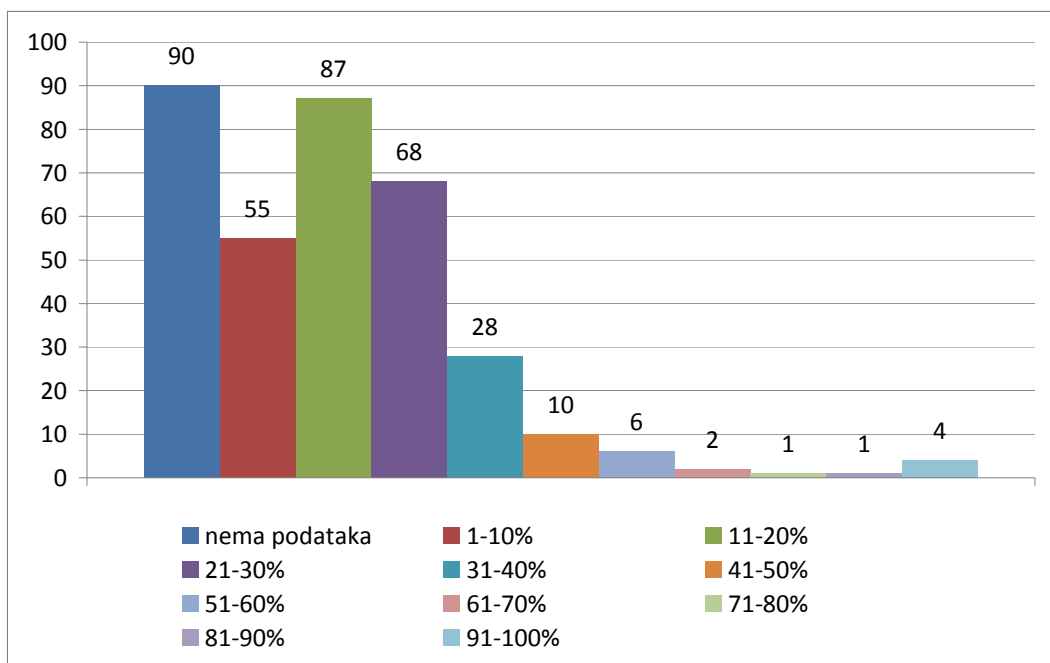
трећег до осмог разреда, а да програм сачињава и спроводи наставник физичког васпитања.

Слободне активности. Законска регулатива предвиђа да се у свим школама реализује најмање 1 час спортских активности недељно, у склопу рада *школских спортских секција*. Спортске секције намењене су ученицима који испољавају посебне склоности и интересовања за спорт, наводи се у постојећим правилницима, а води их школски наставник физичког васпитања према посебно сачињеном програму рада. Требало би да наставник приликом израде програма рада секције, узме у обзир карактеристике ученика, материјално-техничке услове рада, као и програм школских спортских такмичења ученика Србије. По правилу, сваки наставник физичког васпитања у школи опредељује се да води једну секцију, а уколико у школи ради само један наставник, да би задовољио интересовања ученика, препоручује се да сезонски планира различите спортске активности.

Спортске секције у многим школама замиру или раде кампањски, окупљајући ученике пред такмичења из званичног такмичарског календара спортских такмичења ученика Србије. Секције су ретко расадници талената, често окупљају већ афирмисане младе спортисте који се спортом баве ван школе, у спортским клубовима. Талентовани ученици такмиче се за школу у више спортова, што додатно замагљује реалну слику обухвата ученика спортским секцијама. Избор секција је оскудан и често су доступне само најспособнијим ученицима.

Према непубликованим подацима Покрајинског секретаријата за спорт и омладину из 2012. године добијеним на репрезентативном узорку војвођанских основних школа, у скоро две трећине школа, секције су доступне и млађим разредима (I до IV разред), а у нешто више од једне трећине, у секције су укључени само ученици старијих разреда (V до VIII разред). Школске секције постоје за следеће спортове: одбојка, фудбал, кошарка, рукомет, стони тенис, мали фудбал, шах, рвање, стрељаштво, атлетика, ритмичка гимнастика, карате, мачевање, бадминтон, корективна гимнастика, спортска гимнастика, кик бокс, теквондо, модеран плес, аикидо, плес, пливање, фолклор, спортски риболов, кајак, забавни полигон.

Обухват ученика спортским секцијама креће се у распону од 1.14% до 100% ученика. Реалнију слику даје расподела по разредима: у 90 школа (скоро 26%) нема података о броју ученика укључених у спортске секције. У 142 школе (40%) имају од 1% до 20% ученика укључених у спортске секције. Око 19% основних школа има 21 до 30% ученика у спортским секцијама, док је у 8% школа у спортске секције укључено 31 до 40% ученика. Веома је мало основних школа које имају ангажовано 41 до 50% ученика (10 школа или мање од 3%). Укупно 14 школа или 4% од укупног броја, има више од половине ученика укључено у спортске секције у школи. Заједничко за ове школе (сем једног изузетка) је да се ради о малим школама, са просечно око 220 ученика.

Број школа према обухвату ученика спортским секцијама

Према подацима из 2008. године, презентованим у склопу Извештаја о стању школског спорта у Републици Србији, у војвођанским основним и средњим школама, најзаступљеније ваннаставне спортске активности су спортске игре (одбојка, мали фудбал, кошарка и рукомет). У севернобанатском округу, одбојка је заступљена у 74% школа, кошарка у 64% школа, а рукомет у 48% школа. Мали фудбал је најпопуларнији у севернобачком округу (70% школа). Процент школа у којима се ученици баве атлетиком као ваннаставном активношћу, не прелази 28% (севернобачки и западнобачки округ), гимнастика је најзаступљенија у средњебанатском округу (22%), а стони тенис у западнобачком округу (10%) школа. Остале активности заступљене су у занемарљивом проценту основних и средњих школа у Србији (карате и стрељаштво у 0.8% школа, пливање у 0.7% школа, шах – 0.6% школа, корективна гимнастика – 0.5% итд.).

	Одбојка	М. фудбал	Кошарка	Рукомет	Атлетика	Гимнастика	Ст. тенис
Севернобачки	65%	70%	59%	28%	28%	15%	9%
Западнобачки	61%	47%	61%	42%	28%	12%	10%
Јужнобачки	69%	59%	56%	29%	29%	17%	5%
Севернобанатски	74%	52%	64%	48%	19%	19%	2%
Средњебанатски	54%	54%	44%	32%	19%	22%	2%
Јужнобанатски	70%	61%	48%	42%	20%	6%	6%
Сремски	68%	65%	53%	43%	19%	12%	4%

Према најновијим подацима Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, скоро половина основних школа у Војводини реализује сопствене програме, који обухватају спортске/физичке активности које нису предвиђене наставним планом и програмом (то је случај и са неким спортским секцијама у школи).

У ове активности, школе су убројале учешће у акцијама „Буди фер – покрени игру“ и „Куп толеранције“, чији су иницијатори и покровитељи Покрајински

секретаријат за спорт и омладину, односно, Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице, затим учешће у спортским такмичењима у оквиру акције „Спортом против дроге“, „Challenge Day“, „Nestle школска лига“, Уницефови програми, Трка за срећније детињство и сл. Такође, организована су интерна школска такмичења и турнири, школице спорта, фолклор, обука непливача, а у неким срединама успостављене су везе са спортским клубовима.

Истраживање спроведено на узорку новосадских ученика⁴⁹ показало је да је свега 12% испитаника укључено је у рад школских спортских секција, при чему су девојчице значајно мање заступљене од дечака (8% према 15%). Овде треба напоменути да је од 307 ученика оба пола који се не баве организовано спортом у спортским клубовима, свега 19 ученика учлањено у школске спортске секције (6.19%). Дакле, школа у овом случају не излази у сусрет потребама ученика који се не баве спортском активношћу ван школе. Према овом истраживању, са узрастом расте проценат ученика који не налазе одговарајућу спортску секцију у понуди школе, а истовремено све је мање ученика којима је организовано бављење спортом ван школе основни разлог за неукључивање у школске спортске секције. Посебну пажњу наставника физичког васпитања захтева око 9% ученика незаинтересованих за школске спортске секције; неопходно је осмислити адекватне стратегије и мере за њихово укључивање у школски спорт. Дечаци се више баве спортом него девојчице, и у школи и ван школе, а дефицит слободног времена који за девојчице представља главну баријеру за учешће у раду спортских секција у школи, можда рефлектује и другачије приоритете и интересовања девојчица у складу са доминантним родним стереотипима.⁵⁰ Рад спортских секција у школи, према мишљењу испитаника, карактерише спорадичност и несистематичност што употпуњава слику о актуелном стању школског спорта.

Школска и друга такмичења. Постојећа законска регулатива обавезује школе да организују и спроводе спортска такмичења као интегрални део процеса физичког васпитања, према плану стручног већа (сачињавају га сви наставници физичког васпитања). *Обавезна су унутаршколска (међуодељенска и међуразредна) такмичења у гимнастици (у зимском периоду), атлетици (пролећни период) и у најмање једној спортској игри (током године).* Стручно веће сачињава план и програм унутаршколских и спортских такмичења ученика, који чини саставни део годишњег плана рада школе. Школска такмичења би требало спроводити током целе школске године, а према важећим прописима, школа је обавезна да обезбеди материјалне, организационе и друге услове како би школска такмичења била доступна свим ученицима. Замишљено је да се најуспешнији ученици укључе у програм такмичења Савеза за школски спорт Србије.

У зависности од административног округа, унутаршколска такмичења из спортске гимнастике нису одржана у 83 до 94% школа, док из атлетике нису одржана у 46 до 59.5% војвођанских основних и средњих школа, иако су обавезна за све школе.⁵¹ Када је реч о спортским играма, знатно је мањи проценат школа које не организују унутаршколска такмичења: 29 до 42% школа не организује такмичења из одбојке, 29% до 47% из кошарке, и 46 до 72% из рукомета. Посматрано на нивоу републике, изузетно мало школа наступа на општинским такмичењима из спортске и ритмичке гимнастике (3.3%, односно, 0.6% од укупног броја школа), следе, пливање (10% школа), стони тенис (26%), фудбал (28%), рукомет (36%), кошарка (41%), атлетика (49%) и одбојка (50.5%). Ови налази потврђују да између прописаног и стварног, када је реч о школском спорту, постоји велики раскорак.

---

⁴⁹ Ђорђевић, 2009

⁵⁰ Ђорђевић и Крнета, 2008

⁵¹ Истраживање стања у образовно-васпитним установама у Србији у вези са школским спортом, 2008

Систем школских спортских такмичења у Србији постоји дуже од 40 година и у почетку се развијао кроз три одвојена система: тзв. ужа Србија – „Спортске игре школске омладине Србије“, Војводина – „Спортска олимпијада школске омладине Војводине“ и Косово – „Спортске игре школске омладине Косова“. Од 1992. године успостављен је јединствен систем такмичења на нивоу Републике. Такмичењима руководи и организује их Савез за школски спорт Србије, који је пуноправни члан Спортског савеза Србије. Савез за школски спорт Србије окупља општинске и окружне савезе, односно, одборе за школски спорт. Систем такмичења организован је по узору на олимпијске игре у четворогодишњим циклусима. Предвиђено је пет ступњева такмичења, почев од школског (међудодељенског) такмичења, преко општинског, међуопштинског (окружног), међуокружног (регионалног), до републичког такмичења. Сваке четврте године, одржавају се олимпијске спортске игре ученика Републике Србије. Такмичења се организују за ученике и ученице основних и средњих школа у 11 спортова (пливање, стрељаштво, стони тенис, гимнастика, одбојка, кошарка, рукомет, мали фудбал, атлетика, мале олимпијске игре, пролећни крос РТС).

Према подацима Савеза за школски спорт Србије, број учесника на свим ступњевима такмичења у једној школској години достиже преко 350.000 ученика, а завршне републичке смотре окупљају 4-5000 учесника. Процене везане за укупан број ученика који учествују у систему такмичења, од најнижег до највишег нивоа, делују нереално, јер би то значило да је више од 40% свих ученика у Србији укључено у школски спорт. Поједини ученици се такмиче у више спортова, а унутаршколска такмичења се често не организују.

Здравствена заштита учесника школских спортских такмичења

Ученици не могу бити укључени у ваннаставне спортске активности и спортска такмичења ако није претходно утврђена њихова здравствена способност за бављење школским спортом.⁵² У спортском такмичењу може учествовати спортиста коме је у периоду од шест месеци пре одржавања спортског такмичења утврђена општа здравствена способност за обављање спортских активности. Здравствену способност спортисте утврђује надлежна здравствена установа, односно завод надлежан за спорт и медицину спорта, који је дужан да о томе обавести надлежну здравствену установу.⁵³

Здравствена заштита учесника у школским спортским активностима се спроводи на три нивоа:

1. Претходни, периодични и ванредни спортско-медицински прегледи,
2. Здравствена заштита у току спортских активности,
3. Лечење спортских повреда.

Превентивни, периодични и ванредни прегледи учесника у спортским такмичењима се обављају по Правилнику о утврђивању здравствене способности спортиста за обављање спортских активности и учествовању на спортским такмичењима из 2012. године. Превентивни прегледи нису обавезни за учеснике

---

⁵² Закон о спорту, чл. 143

⁵³ Закон о спорту, чл. 17

унутаршколских (међудодељенских и међуразредних) такмичења, јер се она организују као интегрални део процеса физичког васпитања. Трошкове утврђивања здравствене способности, према Закону о спорту, сноси спортска организација или спортиста такмичар.

Здравствена заштита у току спортских активности. У току такмичења на спортском терену је неопходно присуство особља обученог за указивање прве помоћи (наставници физичког васпитања, лица са завршеним курсом прве помоћи). За време међушколских такмичења је потребно обезбедити дежурство одговарајућег превозног средства за транспорт повређених до здравствене установе (путнички аутомобил). Приликом организовања већих такмичења (преко 100 учесника) потребно је присуство дежурног лекара, док је за окружна такмичења неопходно и санитарско возило са медицинском екипом (лекар и медицински техничар).

Лечење спортских повреда. Сваки учесник у такмичењу мора да има важећу здравствену легитимацију, да би се обезбедило адекватно лечење спортских повреда и других стања насталих у току такмичења.

Здравствену заштиту ученика спортиста, у пракси прате бројни проблеми:

- *Мрежа Домова здравља у којима постоји специјалиста спортске медицине није довољно разграната и технички опремљена;*
- *Лекари спортске медицине који раде у већим градовима не могу да приме све заинтересоване за преглед, с обзиром на велики број ученика укључених у систем школских такмичења, велики број спортиста који тренирају у спортским клубовима, као и текућу здравствену заштиту (лечење спортских повреда) спортиста. На заказани преглед се често чека неколико недеља;*
- *Питање финансирања спортских прегледа ученика-спортиста није системски решено, што може довести до кршења/занемаривања права сваког детета да се бави спортом и такмичи. Релативно високу цену спортског прегледа најчешће плаћају родитељи ученика.*
- *На нивоу неких округа, финансирање свих спортских прегледа преузимају спортски савези, што је добра пракса, али се најчешће односи само на ученике који су се пласирали на Окружна такмичења, док се учесници општинских такмичења такмиче без прегледа.*

Трагом СОШОВ-а

Спортска олимпијада школске омладине Војводине, популарни СОШОВ, покренута је 1969. године, а прва олимпијада одржана је 1970. године у Новом Саду. Почетком 70. година, ваннаставне спортске активности у војвођанским школама чиниле су више од 50% укупних ваннаставних активности у школи. Најчешће су биле организоване у спортске секције и друштва за физичку културу ученика. Године 1977. у 506 војвођанских школа постојала су 382 спортска друштва са укупно 1381 спортском секцијом. Спортским секцијама је било обухваћено 46% ученика основне школе и 39% ученика средње школе. Према проценама, у оквиру унутаршколских такмичења, сваке године учествовало је око 180.000 – 220.000 ученика, а на завршним смотрима учествовало је 3.000 – 3.500 ученика. Друга олимпијада одржана је у Зрењанину, 1974. године, а следиле су олимпијаде у Суботици (1978), Новом Саду (1982), Зрењанину (1986) и Сомбору (1989). Програм СОШОВ је обухватао 12 (13 за жене) спортских грана

(атлетика, гимнастика, пливање, стрељаштво, фудбал, кошарка, рукомет, одбојка, стони тенис, шах, џудо, рвање, бициклизам, ритмичко-спортска гимнастика) и академске саставе. Четворогодишњи такмичарски (олимпијски) циклус обухватао је следеће нивое такмичења:

- унутаршколска такмичења (сваке године),
- општинска такмичења (сваке године),
- зонска такмичења (осам зона) сваке друге године,
- покрајинска такмичења друге године четворогодишњег циклуса у различитим местима,
- завршна такмичења на крају четворогодишњег циклуса, сви спортови у једном месту – олимпијада.

За сваки ниво такмичења били су задужени одговарајући одбори СОШОВ (општински, зонски, покрајински). За ученике нижих разреда основне школе, накнадно су уврштена такмичења из полигона свестраности (1. и 2. разред; 3. и 4. разред), односно, мале кошарке, малог рукомета, мале одбојке, малог фудбала и пливања (3. и 4. разред). Ова такмичења су се одржавала сваке године на општинском нивоу.

Поред школа и школских друштава за физичку културу, у организацију и реализацију СОШОВ били су укључени и управни органи, општинске и покрајинске самоуправне интересне заједнице, Савез друштава за физичку културу у школама Војводине, општински и покрајински савези организација за физичку културу, Савез педагога физичке културе Војводине, просветно-педагошки заводи у Војводини, Завод за физичку културу Војводине, Факултет физичке културе у Новом Саду, Осигуравајући завод Војводине и Лутрија Војводине.

Упркос изузетном одјеку СОШОВ и доприносу афирмацији спорта младих, уочене су и извесне слабости које су се односиле на финансирање система, затим награђивање наставника физичког васпитања, потребу повезивања на федералном нивоу, укључивање шире друштвене заједнице, проблем домаћинства завршне смотре итд.

Иако постојећи систем школског спорта у многим аспектима добро функционише, вишегодишње искуство указује на бројна отворена питања:

- Реални обухват ученика (масовност);
- Несистематски рад школских спортских секција;
- Стимулација и вредновање рада наставника физичког васпитања;
- Учешће регистрованих спортиста;
- Финансирање такмичења (посебно међуокружног нивоа), укључујући закуп сала, трошкове плаћања судија, трошкове израде диплома, пехара и медаља, путне трошкове учесника и др. Посебан проблем представља домаћинство олимпијских игара;
- Здравствена заштита учесника школских спортских такмичења;
- Преливање негативности из професионалног спорта (лажирање такмичарских књижица, неспортско навијање, неспортско понашање наставника-тренера и ученика спортиста итд.).

Постоји потреба за изменама и побољшањима постојећег система школског спорта, пре свега у циљу већег обухвата ученика и делотворнијег испуњавања поверене друштвене мисије.

Такмичења ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом

Министарство просвете, науке и технолошког развоја у сарадњи са релевантним партнерима организује такмичења за ученике специјалних школа, углавном на републичком нивоу. У сарадњи са Удружењем за спорт хендикепираних ученика Србије, за лако ментално ометене у развоју, организује се регионално и републичко такмичење у фудбалу, шаху, стоном тенису, кошарци и атлетици. Министарство и Заједница директора и наставника школа за специјалну едукацију и рехабилитацију Републике Србије организују републичко такмичење у стоном тенису из колица, седећој одбојци, пливању ученика са вишеструким сметњама, кошарци из колица, спортском јахању инвалида, бадмингтону и спортском плесу из колица. Такође, у сарадњи са Националним спортским савезом слепих и слабовидих, организује се републичко такмичење у глобалу и пливању.

Наставници – носиоци физичког васпитања и школског спорта

У војвођанским основним школама тренутно ради око 700 наставника физичког васпитања. Према националном извештају о стању у школском спорту из 2008., око 82% наставника у војвођанским школама има високу стручну спрему, најмање у сремском округу (74%), највише у јужнобачком округу (88%). Са вишом стручном спремом ради 13.5% наставника, а свега 0.5% има магистратуру или докторат.⁵⁴

Анализа доступних акредитованих програма стручног усавршавања у Србији показује да у периоду 2006-2010. године заступљеност програма из области физичког васпитања није прелазила 2.6%, а слично су заступљени и програми из области здравственог васпитања, што указује на недовољну стручну подршку наставницима физичког васпитања. Поред тога, неповољна финансијска ситуација у локалним самоуправама отежава реализацију стручног усавршавања наставног кадра.

Надзор над радом наставника физичког васпитања у АП Војводини спроводе просветни саветници из школских управа: Нови Сад, Зрењанин и Сомбор. Према доступним подацима, када је реч о наставном процесу, највише проблема је уочено у индивидуализацији наставе, односно у захтевима да се наставни садржаји прилагоде узрасним карактеристикама и физичким способностима ученика. У исто време, наставници физичког васпитања поседују развијене комуникационе компетенције и спадају у најомиљеније наставнике у школи. Према подацима Уније синдиката просветних радника, на узорку од 75% основних и средњих школа у Србији, међу директорима школа, наставници физичког васпитања су заступљени са чак 72.7%, што такође није безначајна чињеница са аспекта подршке развоју школског спорта.

Наставници физичког васпитања недовољно сарађују са родитељима, иако истраживања показују да је висока укљученост родитеља и локалне заједнице важна

---

⁵⁴ Истраживање стања у образовно-васпитним установама у Србији у вези са школским спортом, 2008

карактеристика школа које постижу најбоље резултате.⁵⁵ Више од 80% родитеља сматра да школска такмичења и секције треба да буду организовани кроз сарадњу школе и родитеља, а тек нешто мањи проценат сматра да је неопходна већа сарадња родитеља и наставника како би ученици стекли позитиван однос према физичком вежбању и здравом животу.⁵⁶

Материјални услови за реализацију наставе физичког васпитања

Материјално-техничка основа нашег школства, генерално гледано, није задовољавајућа. Највећи проценат старих школских зграда има управо Војводина, где је чак 13% школа сазидано у 19. веку.⁵⁷ Свега 12% основних школа, односно, 15% средњих школа у Војводини, опремљено је у складу са важећим нормативима, остатак образовних установа не задовољава нормативе.⁵⁸

Према подацима Покрајинског секретаријата за спорт и омладину из 2012. године, прикупљеним на репрезентативном узорку војвођанских основних школа (80% од укупног броја основних школа), констатовано је да велика већина школа, њих 89%, има салу за физичко васпитање. Међутим, у свега 8.5% школа оценили су одличном оценом квалитет спортског објекта, а у још 29% школа сматрају да је квалитет сале врло добар. Највећи проценат школа располаже спортским објектом доброг квалитета (39%), објекти су тек задовољавајућег квалитета у 18% школа, а незадовољавајућег у 6% основних школа. У школама које немају салу за физичко, настава се најчешће реализује у учионици (44% школа) или адаптираном простору (15%). Свега 4.6% школа у узорку нема на располагању отворен спортски терен.

Што се тиче опремљености справама и реквизитима за реализацију главних програмских садржаја, проценат школа где је опремљеност оцењена оценама 1 и 2 (недовољан и довољан) изгледа овако: атлетика (66%), гимнастика (46%), и спортске игре (20%).

Према подацима стручно-педагошког надзора школских управа на територији АП Војводине, недостатак наставних средстава представља важну препреку за пуну реализацију наставног плана и програма, посебно када је реч о наставним јединицама из вежби на справама. Недовољна безбедност старих и дотрајалих справа у многим школама је разлог за изостављање ових садржаја на нивоу годишњих наставних планова.

Искоришћеност сале за физичко васпитање на дневном нивоу, у просеку, износи 11.17 сати радним данима и 6.73 сати викендом. Према достављеним подацима највећи део термина у сали користи се за потребе наставе (35.53%) и школских секција (33.46%). Спортски клубови су корисници једне петине расположивих термина (20.16%), док се преосталих 10.85% времена користи у остале сврхе. Уступање термина регулисано је уговором без накнаде у 47% случајева, уговор са накнадом постоји у 17%

---

⁵⁵ Henderson & Mapp, 2002

⁵⁶ Милановић и Радисављевић, 2007

⁵⁷ Свеобухватна анализа система основног образовања у Савезној републици Југославији, 2001

⁵⁸ Информација о адаптацији, санацији и опремању спортских објеката при школама у АП Војводини, 2003

случајева, преко локалне самоуправе у 12% случајева и донаторским уговором у 1% школа. Неки други начин постоји у 23% обухваћених школа.

5. ЦИЉЕВИ СТРАТЕГИЈЕ

Стратешки циљеви и мере за њихово постизање:

1. Побољшање материјално-техничких ресурса за развој школског спорта

Мере:

Изградња и реновирање затворених и отворених спортских објеката при школама према претходно утврђеним приоритетима.

Опремање школа функционалним справама и реквизитима према претходно утврђеним приоритетима.

Успостављање веза са спортским клубовима и другим релевантним партнерима у локалној заједници са циљем рационалног коришћења расположивих материјалних ресурса изван школе.

2. Подизање нивоа физичке активности свих ученика, подстицањем и оснаживањем целе школе да, у сарадњи са родитељима и локалном средином, промовише физичку активност и благостање у својој школској заједници

Мере:

Покретање иницијативе под називом „Активне школе“, својеврсне акредитационе процедуре, чије је исходиште добијање сертификата „Активна школа“. Акредитационо тело формираће се на нивоу интерресорне сарадње три покрајинска секретаријата: за спорт и омладину, за образовање и за здравство. Програм „Активне школе“ подразумева унапређивање неколико важних аспеката функционисања школе: 1) квалитетније физичко васпитање (обавезно за све ученике; 2) богатију и квалитетнију понуду ваннаставних активности из ове области; 3) чвршће повезивање са родитељима и локалном заједницом (нпр. сарадња са спортским клубовима и спортским стручњацима, коришћење материјалних ресурса у заједници и сл.), 4) побољшање материјалних ресурса за физичко васпитање и спорт у школи; 5) подршка професионалном развоју наставника физичког васпитања.

3. Побољшање квалитета и квантитета понуде школског спорта

Мере:

Проширење понуде спортских секција у школи тако да сви ученици, без обзира на пол, способности, потребе, здравствено стање и друге разлике имају могућност бављења квалитетним, структурираним спортским активностима у школи. Спорт треба схватити у најширем смислу речи, тако да обухвата и нетрадиционалне спортове, рекреативне активности и сл. Посебно треба водити рачуна да спортске секције буду доступне и млађим ученицима, ученицима се развојним сметњама/инвалидитетом, девојчицама и

другим осетљивим групама када је реч о партиципацији у физичкој активности и спорту.

Повећање учешћа ученика на унутаршколским такмичењима, подстицати учешће што већег броја ученика на ваншколским спортским такмичењима, различитим спортским манифестацијама и примедбама.

Ревитализовање СОШОВ – школског спортског такмичења покрајинског нивоа, као допунског и интегралног дела постојећег система такмичења Савеза за школски спорт Србије. Након трећег нивоа такмичења (окружна такмичења) у склопу такмичења Савеза за школски спорт Србије, седам првака војвођанских округа и представници града домаћина учествују на финалном такмичењу на нивоу АП Војводине. Спортски програм СОШОВ идентичан је програму такмичења Савеза за школски спорт Србије. Поред учешћа на СОШОВ, победници округа настављају и такмичење по шеми и календару Савеза за школски спорт Србије (међуокружно и републичко такмичење). Завршна (покрајинска) смотра - олимпијада се организује у четворогодишњем циклусу, а две године пре олимпијаде ученика Републике Србије, почев од 2014. године.

Покретање посебног програма „Школски спорт плус“ за ученике I до IV разреда основних школа, са циљем што ширег обухвата млађих ученика и промоције спорта који су у постојећем систему такмичења недовољно заступљени. Такмичења програма „Школски спорт плус“ се одржавају сваке године и обухватају „Отворено првенство Војводине у атлетици“ за ученике и ученице I до IV разреда, квалификациона такмичења и покрајинско такмичење из малог фудбала за ученике и ученице IV разреда, ревијална такмичења из рукомета за ученике и ученице V и VI разреда, као и програм едукативних активности за учитеље и наставнике физичког васпитања.

Успостављање чвршће везе и сарадње школа са спортским клубовима и спортским савезима, рекреативним клубовима и организацијама, као и свим другим потенцијалним партнерима у локалној заједници.

Подстицање континуираног стручног усавршавања наставника физичког васпитања, учитеља и другог наставног и стручног особља у школи из области физичког васпитања и школског спорта.

Подстицање укључивања родитеља у процес доношења одлука у вези са школским спортом, као и планирање и реализацију спортских активности.

4. Значајнија подршка развоју школског спорта на нивоу локалних самоуправа

Мере:

Адекватно позиционирање школског спорта у локалним стратегијама развоја спорта, што подразумева да функционисање и уређење школског спорта буде препознато као приоритет.

Одређивање најважнијих задатака и активности у развоју школског спорта у јединици локалне самоуправе (нпр. унапређење школске спортске инфраструктуре, набавка потребних спортских реквизита, обезбеђивање услова за спровођење и организацију школских спортских такмичења, предшколски и школски спорт, рад школских

спортских секција и друштава, унапређење и стимулација стручног рада у школском спорту, здравствена заштита деце и ученика и др).

Развијање неопходних механизма за реализацију планова и програма школског спорта, укључујући обезбеђивање средстава за реализацију програмских активности школског спорта (из планираног буџета за развој и унапређење спорта на локалном нивоу) и именовање носилаца тих активности (спортски савез општине/града, савез за школски спорт општине/града и др).

5. Неговање културе спортског понашања, фер-плеја, сарадње, толеранције и поштовања различитости, на спортским теренима и поред њих

Мере:

Развијање школских политика које се експлицитно баве спортским понашањем и фер плејом, промовишући праве спортске вредности.

Подстицање спортског понашања свих актера спортског догађаја, уз нагласак на фер-плеју, учествовању и напредовању, пре него искључиво на побеђивању.

Подстицање пуноправног учествовања ученика са сметњама у развоју/ инвалидитетом у школском спорту, у различитим улогама (такмичари, судије, техничка лица).

6. Побољшање медијског праћења и промоције школског спорта

Мере:

Покретање посебног интерактивног сајта програма „Активне школе“ са регистром школа које су у процедури акредитације, и школа које су добиле сертификат „Активна школа“. Поред ажурног праћења свих догађаја, сајт ће функционисати и као ресурс за наставнике, са примерима добре праксе, корисним линковима и могућностима стручне консултације.

Успостављање сарадње са електронским и писаним медијима у циљу промоције школског спорта, вежбања и здравог живота деце и младих.

Подстицање школа да на својим званичним сајтовима посебан део одвоје за презентацију и промоцију активности на подручју школског спорта и физичке активности у школи.

Извори финансирања Стратегије

Реализација Стратегије финансираће се из јавних средстава, као и обезбеђивањем додатних средстава од спонзора, донатора итд. У оквиру јавних средстава превасходно би се вршила прерасподела средстава у буџетима јединица локалне самоуправе која се односе на финансирање спорта, у смислу већих издвајања за школски спорт.

Литература

- Andrews, J. C. (1999). From school sport to sporting excellence: respecting the rights of minors. *Facta Universitatis: Series: Physical Education*, 1(6), 59-69.
- Bailey, R., Collins, D., Ford, P., MacNamara, A., Toms, M., & Pearce, G. (2010). *Participant Development in Sport: An Academic Review*. Sports Coach, Sport Northern Ireland.
- Бала, Г., Ђорђић, В., Сабо, Е. и Поповић, Б. (2007). Антрополошке карактеристике и физичка активност дечака и девојчица у Војводини. У Бок оф абстрацтс: «ИнтерРегиоСци 2007» (стр. 72-72). Нови Сад: Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој.
- Barnekow, V., Buijs, G., Clift, S., Bruun Jensen, B., Paulus, P., Rivett, D. et al. (2006). *Health-promoting schools: a resource for developing indicators*. European Network of Health Promoting Schools.
- Берар, М. М. и Милошевић, З. (2009). *Школско физичко васпитање код војвођанских Срба до 1914. године*. Нови Сад – Сомбор: Универзитет у Новом Саду, Факултет спорта и физичког васпитања у Новом Саду и Педагошки факултет у Сомбору.
- Bottenburg van, M. (2002). *Sport for All and Elite Sport: Do They Benefit One Another?* Paper for the IX World Sport for All Congress, Papendal, the Netherlands, 27-30 October 2002.
- Brettschneider, W.-D., & Naul, R. (2004). *Study on Young People's Lifestyles and Sedentariness and the Role of Sport in the Context of Education and as a Means of Restoring the Balance*. Paderborn.
- Broh, B. A. (2002). Linking extracurricular programming to academic achievement: Who benefits and why?. *Sociology of Education*, 75(1), 69-95.
- Bull, F. C., & Bauman, A. E. (2011). Physical inactivity: The "Cinderella" risk factor for noncommunicable disease prevention. *Journal of Health Communication*, 16(sup2), 13-26.
- Davis, B., Roscoe, J., & Roscoe, D. (2008). *AS Revise PE for Edexcel*. Jan Roscoe Publications.
- Dowda, M., Ainsworth, B. E., Addy, C. L., Saunders, R., & Riner, W. (2001). Environmental influences, physical activity, and weight status in 8- to 16-year-olds. *Archives of Pediatric Adolescent Medicine*, 155, 711-717.
- Ђорђић, В. (2009). Студент енгаџмент ин сцхоол спортс ацтивитиес. *Ацта Фацултатис Едуцатионис Пхусицае Университатис Цоменианае*, 49(2), 5-13.
- Ђорђић, В. и Крнета, Ж. (2007). Адолесценти и спорт: родна перспектива. У Ђ. Нићин (Ур.), *Зборник радова: ИИИ Међународна конференција "Менаџмент у спорту": зборник радова* (стр. 171-178). Београд: Универзитет "Браћа Карић": Факултет за менаџмент у спорту; Олимпијски комитет Србије.
- Ђорђић, В. и Матић, Р. (2008). Узраст и пол као фактори утицаја на физичку активност деце и адолесцената. У Г. Бала (Ур.), *Антрополошки статус и физичка активност деце и омладине Војводине* (стр. 55-77). Нови Сад: Факултет спорта и физичког васпитања
- Ђорђић, В. и Тубић, Т. (2008). Боду имаге анд спортс партиципатион оф адолесцент гирлс. Ин Б. Бокан (Ед.), *Интернатионал сциентиџиц цонференце: Тхеоретицал, метходологу анд аспектс оф пхусицал едуцатион* (пп. 331-336). Белграде: Факулту оф спорт анд пхусицал едуцатион, Олумпиц цомиттее оф Србиа.
- Ђорђић, В. и Тумин, Д. (2008). Да ли су девојчице "проблем" у настави физичког васпитања. *Педагогија*, 63(4), 652- 665.
- European Parliament Resolution on Development and Sport [P6_TA(2005)0464]*. (2005). Brussels: European Parliament.
- European Sports Charter* (1992, 2001). Brussels: Council of Europe.
- Fejgin, N. (1994). Participation in high school competitive sports: a subversion of school mission or contribution to academic goals? *Sociology of Sport Journal*, 11(3), 211-230.
- Fizička razvijenost i fizičke sposobnosti dece osnovnoškolskog uzrasta* (2009). Beograd: Republički zavod za sport.
- Гашић-Павишић, С. и Јањетовић, Д. (2007). Повезаност учешћа у спорту са просоцијалном оријентацијом и агресијом адолесцената: разлике по полу. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 39(2), 329-346.
- Hardman, K. (2007). *Current Situation and Prospects for Physical Education in the European Union*. Brussels: European Parliament.
- Harnessing the Power of Sport for Development and Peace: Recommendations to Governments* (2008). Geneva: Sports for Development and Peace International Working Group.

- Henderson, A. T., & Mapp, K. L. (2002). *A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on student achievement (Annual Synthesis)*. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory.
- International Charter of Physical Education and Sport*. (1978). Paris: UNESCO.
- Izveštaj: Istraživanje stanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama u Srbiji u vezi sa školskim sportom* (2008). Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.
- Landers, D. M., Feltz, D. L., Obermeier, G. E., & Brouse, T. R. (1978). Socialization via interscholastic athletics: Its effect on educational attainment. *Research Quarterly*, 49(4), 475-483.
- Лазаревић, Д., Радисављевић, С. и Милановић, И. (2010). Релације физичког селф-концепта и физичког вежбања ученика основне школе. *Зборник института за педагошка истраживања*, 40(2), 306-326.
- Лепеш, Ј. (2005). Избор спортова у разним животним добима. У Б. Крсмановић и Т. Халаши (Ур.), *Једанаести међународни интердисциплинарни симпозијум „Спорт, физичка активност и здравље младих“* (стр. 240-251). Нови Сад: Универзитет; Новосадски маратон.
- Marsh, H. W. (1993). The effects of participation in sport during the last two years of high school. *Sociology of Sport*, 10(1), 28-43.
- Marsh, H. W., & Kleitman, S. (2003). School athletic participation: Mostly gain with little pain. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 25(2), 205-228.
- Милановић, И. и Радисављевић, С. (2007). Однос ученика основне школе и њихових родитеља према настави физичког васпитања и физичком вежбању. *Настава и васпитање*, 56(2), 141-150.
- Ottawa charter for health promotion: an International Conference on Health Promotion, the move towards a new public health*. (1986). Ottawa, Canada: Health and Welfare Canada.
- Patte, R. R., Heath, G. W., Dowda, M., & Trost, S. G. (1996). Associations between physical activity and other health behaviors in a representative sample of US adolescents. *American Journal of Public Health*, 86(11), 1577-1581.
- Пешић, Ј., Виденовић, М. и Плут, Д. (2009). Проблеми младих у Србији - одрастање у условима друштвене кризе. *Српска политичка мисао*, 3, 157-181.
- Петровић, Ј. и Зотовић, М. (2010). Исти или другачији: слободно време младих у Војводини и у свету. *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 130, 73-88.
- Попов, Д. и Башић, Ђ. (Ур.). (1996). *Енциклопедија Новог Сада: Свеска 7*. Нови Сад: Прометеј.
- Радовановић, Ђ. и Милошевић, З. (2006). Мишљење ученика петог разреда о настави и наставном програму физичког васпитања у четвртном и петом разреду основне школе. У Ђ. Радовановић (Ур.), *Зборник радова: Ефекти диференциране наставе физичког васпитања на психосоматски статус деце и омладине* (71-110). Нови Сад: Факултет физичке културе.
- Recommendation of the Committee of Ministers to member states on improving physical education and sport for children and young people in all European countries* (2003). Brussels: European Council.
- Report of a WHO Expert Committee on Comprehensive School Health Education and Promotion*. (1997). Geneva: World Health Organization.
- Resolution on Development and Sport, European Parliament Resolution RES/59315EN, B60663/2005, 24 November 2005*, online: European Parliament
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//NONSGML+MOTION+B6-2005-0633+0+DOC+PDF+V0//EN>>.
- Shepherd, J., Garcia, J., Oliver, S., Harden, A., Rees, R., Brunton, G. et al. (2002). *Barriers to, and Facilitators of the Health of Young People: A systematic review of evidence on young people's views and on interventions in mental health, physical activity and healthy eating. Volume 2: Complete report*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London
- St Leger, L, Young, I., Blanchard, C., & Perry, M. (2010). *Promoting Health in Schools: From Evidence to Action*. Saint-Denis Cedex, France: International union for health promotion and education.
- Статистички годишњак Републике Србије: 2012*. (2013). Београд: Републички завод за статистику.
- Свакодневица младих у Србији: снимак буџета времена*. (2007). Београд: Институт за психологију.
- Свеобухватна анализа система основног образовања у Савезној републици Југославији* (2001). Београд: Уницеф.
- Timperio, A, Salmon, J & Ball, K (2004). Evidence based strategies to promote physical activity among children, adolescents and young adults: review and update. *Journal of Science and Medicine in Sport* 7(1), Supplement: 20-29.
- Тубић, Т. и Ђорђевић, В. (2009). Телевизија и компјутерске игре – разбигра или стил живота? *Норма*, 14(1), 29-38.

- Тубић, Т., Ђорђевић, В., и Почек, С. (2012). Димензије селф-концепта и бављење спортом у раној адолесценцији. *Психологија*, 45(2), 209-225.
- United Nations (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Geneva: Author. Retrieved from <http://www.unhcr.ch/html/menu2/6/crc/treaties/crc.htm>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2011). *World Population Prospects: The 2010 Revision, Highlights and Advance Tables. Working Paper No. ESA/P/WP.220*. Geneva: Author.
- What is the evidence on school health promotion in improving health or preventing disease and, specifically, what is the effectiveness of the health promoting schools approach?* (2006). WHO Regional Office for Europe's Health Evidence Network (HEN).
- White paper on sport* (2007). Brussels: Commission of the European Communities.
- World Health Organisation (2004). *Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health*. Geneva: Author.
- World Health Organisation. (2008). *2008-2013 Action Plan for the Global Strategy for the Prevention and Control of Noncommunicable Diseases*. Geneva: Author.
- Здравље становника Србије: аналитичка студија 1997-2007*. (2008). Београд: Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“.

Законска акта

- Национална стратегија за младе. „Службени гласник РС“, 55/2008*
- Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника у образовању. „Просветни гласник“, бр. 5/2012.*
- Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за остваривање изборних програма образовно-васпитног рада у основним школама. "Службени гласник СРС - Просветни гласник", бр. 27/87.*
- Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за гимназију, Службени гласник СРС – Просветни гласник бр. 5/90.*
- Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за остваривање плана и програма заједничких предмета у стручним школама за образовне профиле ИИИ и ИВ степена стручне спреме. „Просветни гласник“, бр. 7/1991.*
- Правилник о нормативима школског простора, опреме и наставних средстава у основној школи. "Службени гласник СРС - Просветни гласник", број 4/90.*
- Правилник о утврђивању здравствене способности спортиста за обављање спортских активности и учествовању на спортским такмичењима. "Службени гласник РС", бр. 15/2012.*
- Стандарди квалитета рада образовно-васпитних установа, "Службени гласнику РС", бр. 7/2011 и 68/2012.*
- Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године, „Службени гласник РС“, бр. 107/2012.*
- Закон о основама система образовања и васпитања. „Службени гласник РС“, бр. 72/2009 и 52/2011.*
- Закон о основној школи. „Службени гласник" бр. 72/2009.*
- Закон о спорту, „Службени гласник РС", бр. 24/2011 и 99/2011.*

Информације које је усвојила Скупштина АП Војводине

- Информација о адаптацији, санацији и опремању спортских објеката при школама у АП Војводини (2003)
- Информација о основном образовању и васпитању ученика са посебним освртом на образовање припадника националних мањина у АП Војводини у школској 2011/2012. години.
- Информација о средњем образовању и васпитању ученика са посебним освртом на образовање припадника националних мањина у АП Војводини у школској 2011/2012. години.
- Информација о степену активизма средњошколаца у АП Војводини (2012)
- Информација о учесталости и чиниоцима ризичног понашања код младих у АП Војводини (2010)

Website

Greatest Sporting Nations <http://www.greatestsportingnation.com/>